

Ev İçinde Asli, Kamusalı Tali Bir Aktör Olarak Ev Kadını:

Bir Toplumsal Tip Olarak Sosyolojide Unutulan Kadının Analizi¹

Rukiye Geçer²

Özet

Ev içinin aktörü deyince akla ilk gelen özne kadınlardır. Bu kabulde belirleyici olan kavramsallaştırma, toplumsal cinsiyet kavramsallaştırmasıdır. Toplumsal cinsiyet kavramsallaştırması, en genel ifade ile kadınlık ve erkekliği temsil etmektedir. Kadınlık ve erkekliğe dair sorumlulukları ise, toplumsal cinsiyet rolleri oluşturmaktadır. Bu roller bireylere sosyalleşme sürecinde aktarılmaktadır. Doğduğu andan itibaren belirli rollerle ayrılan bireyler yaşamlarının ileriki aşamasında da söz konusu rolleri gönüllü bir şekilde kabul etmekte, rollerin oluşturduğu bir günlük yaşamın akışında yer almaktadır. Rollerin toplumsal tipleştirme üzerindeki belirleyiciliği de buradan sonra zikredilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ev içi, Toplumsal Cinsiyet, Gündelik Yaşam, Toplumsal Tipler, Ev Kadını

Abstract

When it comes to the actor of the home, the first subject that comes to mind is women. The conceptualization that determines this acceptance is the concept of gender. The concept of gender represents femininity and masculinity in the most general terms. Gender roles constitute the responsibilities of femininity and masculinity. Individuals, who have been separated from each other with certain roles from the moment of their birth, voluntarily accept these roles in the later stages of their lives, and take part in the flow of a daily life formed by roles. The decisiveness of roles on social typification is mentioned hereinafter. As a way of reading the effects of actions reflected in practices and practices on thought, typifications occupy an important place in an effort to understand the subject defined as the actor of the home interior.

Keywords: Domestic, Gender, Everyday Life, Social Types, Housewife

¹ Bu makale, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalında Prof. Dr. Mahmut ATAY danışmanlığında, tamamlanan "Ev Kadını: Arada Kalmış Bir Kadın Tiplemesi" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

² Arş. Gör., Samsun Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, gecerrukiye46@gmail.com, ORC ID: 0000-0001-7149-7606.

Giriş

Gündelik hayatın öznesi olarak yer edinen ev kadını onun konumunu belirleyen rutinler etrafında eylem dünyasını şekillendirmektedir. Ev kadınının varlık sergilediği toplumsal yapı onun söz konusu rutinlerinin inşasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda ev kadının eylem dünyasının tipolojik mahiyeti toplumsal yapı üzerindeki failerin ona aktardığı kültürel kodlarla okunmaktadır. Söz konusu kodların himayesinde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet kavramsallaştırması, bireylerin konumlarını belirleyen biyolojik yapının bireye sunduğu psiko-sosyal yansımaları ifade etmek için kullanılmaktadır. Cinsiyet rollerinin bireyler üzerinde kabul edilebilir kıldığı gönüllü sorumluluk da bu psiko-sosyal yansımalarla birlikte gündelik eylemlere sirayet etmektedir. Gündelik eylemlerin yansımaları olarak erkekler dışarıdaki sorumlulukları temsil ederken kadın ev içindeki sorumlulukları temsil etmektedir.

Ev içindeki sorumlulukların öznesi şeklinde var kılınan ev kadınının arada kalmış bir kadın tipi olarak ele alınması bu makale için belirleyici olmuştur. Söz konusu bağlamda, ev kadını tipinin özelliklerine dair bir soruşturma önemli olmuştur. Bu özelliklerin takibinde ev kadınının kim olduğu, çevresindekiler tarafından nasıl algılandığı ve toplumda nasıl bir özneyi temsil ettiği gibi sorular makalenin gidişatını belirlemiştir. Hedef doğrultusunda, öncelikle Türkiye’de ev içinin aktörü olarak zikredilen tipolojinin arka planına dair süreçler ve süreçlerin içerisinde yer bulan kavramsallaştırmalar ele alınacaktır. Ev içinin aktörünü temsil eden toplumsal bir tipoloji olan ev kadınının sosyolojik bağlamı üzerinde durulması söz konusu hedef için önem arz edecektir. Bu doğrultuda, günlük yaşam, toplumsal cinsiyet, feminizm ve kadın gibi kavramsallaştırmalar tanımlanacaktır. Ayrıca kamusal alan ve kadın başlığı, sözü edilen süreçlerin anlaşılması noktasında bir imkân sunacaktır. Makaleye hasredilen kavramsal zeminden sonra ev kadını tipine gelindiğinde ev içinin aktörünü temsil eden arada kalmış bir toplumsal tipoloji olarak ev kadınının anlam(a) evreni saha araştırmasından elde edilen veriler aracılığıyla tartışılacaktır.

EV İÇİNİN AKTÖRÜNE YÖNELİK BİR ANLAM(A) DENEMESİ

Bir Aktörel Konumlama Yöntemi Olarak Toplumsal Tipler

Sosyolojik muhayyilenin doğası, insani ilişkiler ve etkileşimler üzerine kurgulanmaktadır. İnsani ilişkiler ve etkileşimler sahip olduğu toplumsal yapının kültürel kodlarından beslenerek yeniden üretilmektedir. Bu bağlamda belirli

bir mekânda varlık sergileyen insan, bir başkası ile karşılaştığında kendisini belirli bir var oluşun içerisinde tanımlamaya başlamaktadır. Dolayısıyla insanı bir var oluş sürekli bir etkileşim ve yüzleşmeler zinciri içerisinde kendisini göstermektedir.

Simmel günlük hayatta bir insanın bir başka insanla kurduğu sürekli etkileşime bağlı olarak kişinin bakışı, ses tonu, fiziksel olarak birisiyle aynı odada bulunmanın verdiği izlenimle karşısındakine beslediği duyguların, kişinin etrafındakileri sempatik veya antipatik bulması gibi ilişkilerin insanları birbirine bağladığını ifade etmektedir (Simmel, 2015: 220). Bu açıdan düşünüldüğünde topluma katılan bireyler diğer katılımcılar ile yüz yüze veya dolaylı bir yoldan irtibat kurmayı zorunlu kılacak toplumsal karşılaşmalar dünyasında yaşamaktadır. Böylesi bir karşılaşmalar dünyasında bireylerin rolü, aşına oldukları şartlar altında katılımcıları ve kendilerini nasıl değerlendirdiklerini yansıtan fiilleri çevreleyen bir roldür (Goffman, 2017: 15). Bu bağlamda, ev içinin aktörünün kendisine ve dışarıdakine yönelik izlenimi onu var eden fiilleri çevreleyen roller vasıtasıyla şekillenmektedir. Bu roller, ev kadınının eylemsel dünyasının kurgulanmasında bize yardımcı olmaktadır. Toplumsal çevre ve rolleri temsil eden rutinlerin bu ikili etkisi; tipleştirmelerin gruplar, sosyal kategoriler, değerler ve davranışlar vasıtasıyla kurgulandığını göstermektedir.

Tipleştirmelerin gruplar, sosyal kategoriler, değerler, davranışlar, tarzlar vs. üzerinden kurgulanması onların taşıdığı kültürel kodlar hakkında ipuçları vermektedir. Nitekim Ulutaş, gündelik hayatta karşılaşılan tiplere yönelik sahip olunan ön kabullerin yaşanan yahut duyulan tecrübeler, bireyin içerisine doğduğu kültürün yaklaşım tarzına göre şekillendiğini ifade etmektedir (Ulutaş, 2016: 318). Taşıdığı kültürel yaklaşım tarzına bağlı olarak toplumsal tiplere, bireylerin benzeri davranış ve eylemlerinde karakteristikleşen analitik bir çerçeveye; sürekli hâle gelen eylemin kalıplaşmasını içeren temsil yeteneğine ulaşması olarak özgünleşmesi ve son olarak ait olduğu yapıyı kendisinde topalayabilme yetisi olarak bakılabilmektedir (Aydemir, 2016a: 16). Sürekli hâle gelen eylemlerin kalıplaşmasını içeren temsil yeteneğini Berger ve Luckman mutataştırma kavramıyla açıklamaktadır. Mutataştırma alışkanlık hâlini alan bu eylemlerin süreklileştirilerek olağanlaştırılması ve kurumsallaştırılması anlamına gelmektedir (Berger ve Luckman, 2018: 80). Bu olağanlaştırma ve kurumsallaştırma bağlamında tipleştirmeler birey ve sosyal alan arasındaki köprüünün gündelik deneyimler ve hayat pratikleri vasıtasıyla kavranabildiği bir anlam kategorisidir (Aydemir, 2016a: 15). Anlam kategorilerinin kültürel boyutunu temsil eden gündelik deneyim ve hayat pratikleri ev kadını tipolojisi için de işlevseldir.

Kadının Toplumsal İşlevi ve Sessiz Ev'de ele alınan ev kadının tipleri, deneyim ve hayat pratiklerinin ben ve ötekinin bakışında nasıl bir izlenim uyandırdığını yansıtmaktadır. Woolf'un tasarısını şekillendiren ev kadını, akli evlilik görüşüyle yetiştirilen bir kadın olarak belirmektedir. Bu kadın, evlilik görüşüyle bir piyanoya dokunduğunda, onun orkestraya katılımı yasaklanmakta, okuduğu kitaplar ve edindiği bilgiler ev kadınlığının ona yüklediği kadarıyla sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla yaşamını güzelleştirmesi ve etkileşimlerine yön veren konuşmaları evlilik görüşü ile yetiştirilmeye paralel olarak varlık kazanmaktadır. Bu kadının sokaklarda, kırlarda dolaşması, yalnız kalması neredeyse yasaktır (Woolf, 2004: 43). *Sessiz Ev'de* ele alınan kadın tipini temsil eden Fatma Hanım bu yasakları taşıyan kadın olarak dikkat çekmektedir. Burada Fatma Hanım'ın eşyalar ve ev ile kurduğu bütünlük, onun eşinin maddece dünyasına karşı takındığı bir tavidir. Fatma Hanım baba evindeki otoriteye boyun eğen çocuk durumundan başka bir otoritenin zoraki durumuna itildiğinden beri olgunlaşmamış, kişiliğini kazanamamıştır. Eşi tarafından aşılana dış yaşam ve ona ait olmayan düşünceler sonunda Fatma Hanım'ı iç dengesi bozuk bir kişilik hâline getirmektedir. Bu durum ondan sonra gelecek kuşakları etkilemekte, alın yazısını belirlemekte, kuşaktan kuşağa yayılan toplumsal yozlaşmanın temelini oluşturmaktadır (Bele, 1997: 191). Ev içinin aktörünü temsilen yetişen bu tiplendirme, nihayetinde zoraki, sabır ve tahammül gerektiren bir hayatın öznesini yansıtmaktadır.

Zoraki, sabır ve tahammül gerektiren hayatın öznesini anlama noktasında Aydemir'in süslü tipolojisine atıfta bulunulmalıdır. Kendine özgü pratikleri ile anlam kazanan bu tipoloji; güzellik, değer, kimlik, inanç, siyaset, ahlak gibi unsurlar üzerinden bir imaj edinmektedir. Bu anlamda süslüyü tanımlayan temsil yeteneği; özel olmanın albenisi, fark edilmek isteyen sıradan insanın görünürlük çabası üzerinden şekillenmektedir. Bu bağlamda süslüye yakışan pratik; bireysellik talebi, kendisi olarak var olma arzusu ve sahip olduklarını görünür kılma çabasıdır (Aydemir, 2016b: 452). Zoraki, sabır ve tahammül gerektiren hayatın öznesinin de onun günlük yaşamını şekillendiren pratikler ve ona bu pratikleri aktaran ötekiler bağlamında anlam kazandığını düşündüğümüzde benzer bir hikâye kendisini yinelemektedir. Nihayetinde ona atfedilen sıradanlık da, ev içinin aktörü tarafından özel olmanın albenisini arama, fark edilmek isteme, bireysellik talebi, kendisi olarak var olma arzusu ve sahip olduklarını görünür kılma çabası etrafında neticelenmektedir. Bu sıradanlığın ve sıradanlığı aşma talebinin anlaşılması da toplumsal cinsiyet, feminizm, kamusal görünürlük gibi kavramsallaştırmaların anlaşılması ile mümkün olacaktır.

Gündelik Hayatın Kültür Haritası: Toplumsal Cinsiyet, Feminizm ve Kadın

Toplumsal bir tipin kabul görmesini sağlayan etmenler, gündelik hayatta şekillenen kültürel evren etrafında okunmaktadır. Söz konusu evrenin okunmasına bağlı olarak bu başlıkta, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet rolleri ve feminizm gibi kavramsallaştırmalar üzerinde durulacaktır. Kavramsallaştırmalara geçiş yapmadan önce, kadınlığa yönelik bakış açısını şekillendiren kültürel kurallar üzerinde durulması gerekmektedir.

Eylemsel dünyanın gündelik hayattaki yansımaları olarak tanımlanabilecek kültürün kadınlık bakımından önemi onun kurallara bağlı olduğu ve kuşaktan kuşağa aktarıldığı, paylaşılan simge, öğrenilen davranış ve inançları kapsadığıdır (Kottak'tan aktaran: Berger, 2012: 142). Berger ve Luckman kültürün bu kapsamını kurumsallaşmış eylemin doğasına bağlı olarak ele almaktadır. Bu bağlamda kurumsallaşmış eylemin doğası bir dışsallaştırma, içselleştirme ve nesnelleştirme aşamasından geçmektedir. Bu aşamada insan varlık sergilediği dünyayı ona öğretilen davranışları dışsallaştırarak nesnelleştirmektedir. Buradan edinilen kurumsallaşmış eylemi birey içselleştirerek alışkanlık hâline getirmektedir (Berger ve Luckman, 2018:91-92). Dolayısıyla kadınlığın kültürle olan bağı *dışsallaştırma*, *içselleştirme* ve *nesnelleştirme* yoluyla kurumsallaşmakta ve kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Bu aktarım sayesinde bir kız çocuğu annesinden edindiği kadınlık rolünü sindirerek günlük yaşamını anlamlandırmaktadır (Metin, 2011: 76). Bir kız çocuğunun günlük yaşamını anlamlandırmasında onun belirli noktalarda erkeğin özelliklerinden ayrılan yönleri önem kazanmaktadır. Kadın ve erkeklerin hayatlarına dair gerçekleştirilen bu ayrım kültürel bir oluşum olarak varlık sergileyen toplumsal cinsiyet kavramsallaştırması ile açıklanmaktadır.

Cinsiyet kavramı bireyin kadın veya erkek olarak tanımlanmasını mümkün kılan fiziksel ve biyolojik özellikleri kapsamaktadır. Bireyleri gruplandırmak, farklılaştırmak, gruplardan birini erkek diğerini kadın milleti şeklinde tanımlayarak onların ismi, işi, sesi, saçları, giysileri, tutum ve davranışları (Güvenç, 2011: 287) ile ilgili ön kabuller bu fiziksel ve biyolojik özellikler sayesinde edinilmektedir. Bahsedilen özelliklere ithafen toplumun kadınlık ve erkeklığe yüklediği anlamları ifade eden bir kavram olarak toplumsal cinsiyet, bireyin biyolojik yapısıyla ilişkili psiko-sosyal özellikleri kapsamaktadır (Rice'den aktaran; Dökmen, 2009: 20). Biyolojik ve kültürel özelliklerin birbirine yönelik etkisine bağlı olarak inşa edilen cinsiyet rolleri toplumsal cinsiyet etrafında içselleştirilmektedir.

Connel cinsiyet rollerinin bireylere dünyadaki sınırlarını öğretmesinin yanı sıra bir “aile ve görev paylaşımı” sağladığının altını çizmektedir. Bu yönüyle roller “eş ve anne olarak kadınlara odaklansa da” (Connel, 1987: 58) cinsiyet rollerinden, kadın ve erkeğin bir aile olduktan sonra içeri ve dışarıya ait sorumlulukları paylaştırarak dengelemesi anlaşılmalıdır. Söz konusu sorumluluklara bağlı olarak Özgüç, kadınların deneyimlerine dayanarak kökler, yemişler ve meyveler ile gıda imalatını geliştirdiklerini ifade etmektedir. Bu durum onların basit toplumsal örgütlenmeler dışında varlık alanı edindiklerini göstermektedir. Gıda işlemlerinin yanı sıra bu gıdaları pişiren kadınların aynı zamanda evin kontrol sağlayıcısı olmaları dikkat çekmektedir. Bu kontrol karşısında erkekler de avlanmak, balık tutmak ve çevreyi araştırmak gibi görevler taşımaktadır. Erkekler uzaklaştıklarında tarımla uğraşan ilk çiftçiler de yine kadınlar olmuştur (Özgüç, 1998: 58-60). Kadınların evlerine yakın yerlerde faaliyetlerde bulunması cinsiyet rollerine yönelik bir evselliği yansıtmaktadır.

Sorumluluk dengesinin kurulmasında etkili olan cinsiyet rolleri, inşa edildiği yapının kutsallarına bağlı bir açıklama ile anlam kazanmaktadır. İnşa edildiği yapının kutsalına bağlı olarak fitrat kavramı bu rollerin paylaşımında işlevsel bir nitelik sergilemektedir. Berktaş’a göre fitri özelliklerle donatılmış cinsiyet rolleri devlet görevleri ya da daha fazla güç gerektiren işleri erkeklerin alanıyla sınırlandırırken kadını ana ve çocuk eğitimi üzerine yoğunlaştırmaktadır. Buna benzer toplumsal alışkanlıkların toplum tarafından bireye aktarıldığı halde ilahi bir görevmiş gibi gösterilmesi cinsiyetçi toplumsal iş bölümünü meşrulaştırmak anlamına gelmektedir. Bu meşrulaştırmaya bağlı olarak devlet kişiliği veya iktidarı erkekte cisimleşirken; annelik ve eş olma noktasında alanını ev içiyle kuşatan kadın, içerisi ile cisimleşmektedir. Devlet kişiliği ve iktidarla cisimleşen erkek, evin geçimini sağlamaktadır. Kadının bir erkekten beklentisi onun geçimini sağlamasıdır. Kadın elinde bulundurduğu bu hak sayesinde babası ve kocasına bağlı olmakta, aile ve evlilik dışındaki bağımsızlığı kabul edilmemektedir (Berktaş, 1996: 155-157). Varlık sergilenen alanların imkânlarının bu minval üzere kurgulanması, toplumsal çevre tarafından aktarılan “evin direği” ve “yuvayı yapan dişi kuş” tanımları ile birlikte düşünüldüğünde söz konusu kutsiyet ile kültürel kodların kadın ve erkek üzerindeki etkisi belirginleşmektedir.

Evin “anne” anlamına geldiği üzerinde duran Alver’e göre mutlak manada ev anne ile bir bütün olmaktadır. Onun rahim sahibi olması doğal ve zorunlu bir şekilde ev sahibi olmasını gerektirmektedir. Ev kadın ile kurulmakta, mamur olmakta ve bereketlenmektedir. Baba/erkek evin direği, anne/kadın ise evin ruhu, nefesi, havasıdır (Alver, 2018: 60). Sözen evin ruhu, nefesi, ha-

vası olan anneliği mahremiyet, sadakat, evcillikle özdeşleştirmektedir. Fakat kadınlık annelikten farklı bir yerde; drama, eğlence programları, reklam, aşk ve skandallarda var gücüyle tüketilen kitle kültürünün ortasında durmaktadır. Bu da anneliğe katılan, sabredilen ve tahammül edilen bir nitelik yüklemektedir. Annelik genellikle ev kadınlığını temsil ederken kadınlık çalışma hayatını temsil etmektedir. Medyatik kültür, kadını sosyal hareketliliğin içerisinde duran aktif özne olarak tanımlarken anneliği sosyal hareketliliğin dışında tutmaktadır (Sözen, 1999: 104-105). Bu bağlamda ev içi ve dışının sorumluluk düzeninde denge kurucu bir kadın olarak varlık sergileyen anne, medyatik kültürün sosyal hareketliliğinin içinde zoraki, sabır ve tahammül gerektiren bir hayatın öznesini temsil etmektedir.

Amerikan Bağimsızlık Bildirisi'nde ifade edilen, her bireyin doğuştan gelen haklar taşıdığı fikri, her iki cinsin de eşit yaratıldığını göstermektedir (Donovan, 1997: 17-18). Bu bağlamda feminizm en genel tanımıyla kadın hakları savunuculuğu anlamına gelmektedir. Bu yaklaşımda cinsiyet ayrımına karşı çıkma ile erkeğe tanınan hak ve yetkinin kadınlar için de geçerli olması talebi önem kazanmaktadır (Demir ve Acar, 2005: 149). Bu talebin gerçekleştirilmesi için öncelikle özne olma bilinci edinilmelidir. Bireyler olduğu gibi yerinde kalarak kendini yeniden oluşturamayacağına göre, işe kendini özne olarak kabul etmeye başlamalıdır (Touraine, 2000: 85). Kendini özne olarak kabul eden kadın eşit olmadığını düşündüğü erkeğin karşısındakine "ben de senin gibiyim" diyen duruşu ile dikkat çekmektedir. Kadının bir özne olarak yeni bir varoluş sergilerken ona yüklenen eylemsel düzlem onun başlangıç noktasını haklı kılmaktadır. Kadınların karanlık ve yıkıcı güçleriyle, kargaşa çıkarıcılığıyla tanınmasının kökenlerini Eski Mezopotamya'ya kadar dayandığını söyleyen Bertkay, iktidar olarak güç sergileyen erkeğin kadını baskı altına almanın yanı sıra kendisi dışındakileri kadınsılıkla özdeşleştirdiğini ifade etmektedir. Bu dönemde erkek erki dışında gördüğü kölelere, köylülere, dış düşmanlara kadınsılık yüklemektedir. Nitekim bu ötekiler erkeğin olmak istemediği kimliklerin arketipi olan kadınlarla aynı kategoride değerlendirilmektedir (Bertkay, 1997: 92). Erkeklerin ötekisi olmanın dışında kendine özgü bir eylemsel dünya taşıdığını duyurmak isteyen kadın, kendi özneliğini statü elde ederek sağlayacağını düşünmüştür.

Botton, *Statü Endişesi'nde* yüksek statünün altında yatan itkinin sevgiye ulaşma isteği olduğunu ifade etmektedir. Hassaten onun adını duyurma, görüşlerini benimsetme, başarısızlıklarına hoşgörü ile bakılmasına yönelik ihtiyaçlarının karşılanması için statü ayrı bir önem taşımaktadır. Böylelikle statü edinmemiş bireyler toplumda sert muamele görerek renkli kişilik ve yetenekli kimliklerini keşfedilmemiş bir hiçliğe bırakacaktır (Botton, 2010: 15-16).

Weeks de kurulması arzulan hayatin herhangi bir hayat olduğunu ifade etmektedir. Herhangi bir hayat demek, çağırılmakta olan eksiksiz bir hayat demektir. Eksiksiz bir hayat tek ve biricik bir hayattır (Weeks, 2014: 311). Renkli kişiliklerini ve yetenekli kimliklerini keşfedilmemiş bir hiçliğe bırakmayan kadınlar, bu teklik ve biriciklikle diğerleriyle aynı olmayan hayatlarını ödüllendirerek herhangi bir hayata dahil olan kadınlardır.

Adorno bu durumu maskesi düşen bir koca örneği ile açıklamaktadır. Bu örnekte kocasına paltosunu giydiren kadın sorumluluk ve sınırlarını kolaylıkla benimsemektedir. Kadının hoşgörülü düşünceliliği onun bu eylemi gerçekleştirmesiyle bağlantılıdır. Böylesi bir durumda erkeğin hoşgörüsünün altında yatan hoşgörüsüzlük zayıf erkeğin muhtaçlığının kadın tarafından kabul edilmesidir. Kadın ve erkek arasında beliren bu diyalektik cinslerin savaşı olarak sonuçlanmaktadır. İki tarafın da haklılıktan sıyrıldığı bu savaş, gücünü para kazanmanın insani bir değermiş gibi sunulmasından alan kocanın maskesini düşürmektedir (Adorno, 2004: 179-180). Dolayısıyla kocasına palto giydirmeyi bırakarak kendi hayatını ayrıştıran kadın bu ayrılığı bir statü beklentisi ile gerçekleştirmektedir. Touraine de hiçbir zaman tam anlamıyla özne konumuna getirilemedikleri için kadınların erkeklere eşit olmaya değil, toplumsal eyleyen olma haklarını elde etmeye önem verdiklerini ifade etmektedir. Geline noktada kadınlar tanımlanmalarındaki huzursuzluktan erkekleri de kendileri gibi bütünüyle toplumsal olmayan bir biçimde tanımlaya iterek -bir yandan eşitlik bir yandan da özgürlük isteyerek- kurtulmaya çalışmışlardır (Touraine, 2000: 249). Geline noktada kadınların eyleyen özne olma isteğini gerçekleştirirken edindikleri düşünsel zemin onlara tamamıyla eşsiz bir hayat sunmamıştır. Çünkü eşler arasında "ben ayaklarım üzerinde duruyorum; sana ihtiyacım yok" türünden sarf edilen cümleler aile birlikteliği ilkesine zarar vermektedir. Bugün "kocanın eline bakmamak" türünden kullanılan ifadeler ailenin parçalanma sürecini hızlandırarak bireyleri bireysel yaşam kültürüne terk etmektedir (Tekin, 2014: 268). Bu bağlamda toplumun bir takım geleneksel kalıpları ve istisnai normlarını çıkış noktası yapan feminist gruplar toplumsal düzlemdeki değerlerin tamamına yönelik bir suikast girişiminde bulunmaktadır. Bu durumda takınılması gereken tutum geleneksel kalıpların muhafazası değil genel toplumsal değerlerin yeniden yapılanmasıdır (Can, 2013: 243).

Kadının çalışma hayatına katılımı, kamusal alanla buluşması ve ilerleyen süreçle birlikte edindiği imkânlar ile varlık sergilediği alternatif mekânlar bugün kadın ve erkek arasındaki ilişkiye bağlı olarak kurulan ailenin yeni bir bakış açısıyla ele alınması gerektiğini göstermektedir. Yeni bir bakış açısıyla

ele alma noktasında bir basamak kabul edilen bir ev kadını tipi okuması burada daha belirgin bir hâl almaktadır. Bu okuma imkânının sağlanması için söz konusu imkân ve mekânları yeni hayatıyla harmanlayan kadının kamusal alandaki yeri önem kazanmaktadır.

Kamusal Alan ve Kadın

Erkekler ve kadınlar arasındaki iş bölümüne yönelik bir ayrışmayı anlatan cinsiyet rolleri bir süre sonra kadınlar tarafından tepki ile karşılanmıştır. Bu tepkiyle birlikte kadınlar özne olma bilincine ulaşma arzusunun aksine kendi doğalarına ters düşen eylemlere dahi eleştirel bir yaklaşım sergileyerek mücadele etmeyi tercih etmişlerdir. Bu mücadeleyi sürdüren kadınların genel bir getirisi kamusal alandaki imkânların genişlemesi üzere gerçekleştirilmiştir. Fakat bu durum genişleyen imkânların ötesinde özgürleşme istenci ile kendisini gösterdiği için bir noktadan sonra olumsuz sonuçlar doğurmaya başlamıştır.

Özgüç cinsiyete dayalı bir iş bölümü ile erkeklerin *dışarı* kadınların *içeri* ile bağdaştırıldığını ifade ederken daha geniş ve göz önünde olan mekânların aksine kadınların mekânlarının daha özel, küçük ve güvenli mekânlardan oluştuğunun altını çizmektedir (Özgüç, 1998: 61). Böylelikle daha geniş ve göz önünde olan mekânlarda varlık sergilemek isteyen kadın kendisini özel, küçük ve güvenli mekânlarla sınırlandırmak istemediğini anladığında kamusal alan talepleri ortaya çıkacaktır. Kamusal alan taleplerine ideolojik bir mana yükleyen Fredan *Kadınlık Gizemi* adlı kitabında kadının özgürlüğünün önündeki en büyük engellerden birinin ev kadınlığı ve annelik gibi geleneksel roller olduğunu aktarmaktadır. Bu kadın sahip olduğu rollerde kendisini mutlu hissetse bile bu hissini önüne geçmeli, mutlak surette kamusal yaşama dahil olarak aktif bir özneye dönüşmelidir (aktaran: Çaha, 1999: 133). Sarier mutlak surette kamusal yaşama dahil olan kadının taleplerinin erkekler gibi tüm alanlarda var olma isteklerinin ve eşit muamelenin yasalar önünde eşitliğin sağlanması durumunda gerçekleşebileceğini savunmaktadır (Sarier, 2010: 45). Kadınlara eyleyen bir özne olmanın neresinde olduğunu gösteren dergi ve gazeteler bu hakların duyurulması noktasında önemli bir rol üstlenmiştir.

Sosyal ve eğitsel bir kadın dergisi olan *Aylık Kadın Dergisi'nde* Türk'ün asil kızlarına görevlerinin –anneliğin kutsiyetinin- gerçekten büyük bir görev olduğu üzerine bir yazı bulunmaktadır. Bu yazıda annelerin bir ulusun kökü olduğu, annelerin görevinin çocuklarını ulusal terbiye ve disiplin havuzunda yıkamak olduğu vurgulanmaktadır (Özyurt, 1974: 8). Diğer yandan aynı derginin bir başka sayısında *Kessel'de Harikalar Yaratan Kadın'da* (Babal, 1974: 16) özel ve saklanması gereken bilgilerin bulunduğu alanın da kamusal alanın

bir parçası olan dergilerin içeriğini doldurduğu görülmektedir. Bu içerikten hareketle özgürlük ve özneliğin kamusala dahil olmuş bir özel yaşamla biçimlendiği söylenebilmektedir.

Batıdan sunulan örnekler üzerinde duran gazetelerden biri olan *Cumhuriyet* gazetesi kamusal alandaki imkânları ile birlikte yeniden üretilen kadın kimliği hakkında bilgiler vermektedir. Bu bağlamda *Genç Kızlara Niçin Hürriyet Vermiyoruz?* başlıklı yazıda Avrupa ve Amerika’da genç kızların sahip olduğu özgürlüklerin bir kızın ailesinden korkmasına lüzum olacak halleri ortadan kaldırdığı ifade edilmektedir. “Beşikten tabuta kadar elleri ve ayakları zincirli bu genç kıza ‘Niçin korkuyorsun?’ derken haklı mı diye değil, ‘Niçin bu zincirleri kırmıyorsun?’ diye sormak gerekir” sözleri, özgürleştirilen bu halleri yansıtmaktadır (Kırkpınar, 1998: 20). Kadının kamusal alandaki görünürlük taleplerini takip eden süreçte yayın hayatında bulunan *Kadınca, Sosyal Feminist, Kaktüs ve Feminist* gibi dergiler yer almaktadır. Kadının geleneksel ev kadınlığı rolünü pekiştirici söylemleriyle dikkat çeken diğer dergiler ise *Kadın ve Aile, Bizim Aile, Mektup* gibi dergilerdir (Çaha, 2012: 260). Geleneksel ev kadını rolünü pekiştirici ifadeleriyle dikkat çeken *Kadın ve Aile Dergisi* farklı konular üzerine yazılan makale ve denemelerle dikkat çekmektedir. Bu makale ve denemelerin içeriğini tarih, giyim, el işi, el sanatları, anne çocuk ilişkisi vs. gibi kadını farklı yönlerden besleyecek konu başlıklar oluşturmaktadır. Derginin amacı, kadına ev hallerine yönelik bir pencere açarak ideal bir kadın tipi çizmektir. Derginin *Başlarken* isimli başlığında kadının cemiyetteki yerinin önemi saygı ve hürmete layık olan kadınların geleceğin nesillerini yetiştirmekle görevli olduğu, büyük insanları yetiştirip insanların hizmetine sunanların kadınlar olduğu gibi cümlelerle ifade edilmektedir. Haddi zatında derginin amacı kadının en iyi şekilde eğitilmesine yönelik gönüllü bir hizmet sunmak olarak ifade edilmektedir. Bu minval üzere dergi, kadının istismar edilmesine, ahlaksızlaştırılmasına, kullanılmasına karşı çıkarılmıştır.³

Kadının kültürel anlamda bağlı bulunduğu özel alan ve henüz yeni sayılabilecek bir geçmişte tanıştığı yeni imkânlar göz önünde bulundurulduğunda kadının kendi çıkarları ve aile çıkarları arasında kaldığı görülmektedir. Benzeri bir yaklaşım sergileyen Bora bu durumun sebebinin kadınların ancak aile sınırları içerisinde hareket ve güç sahibi olduğundan kaynaklandığını ifade etmektedir. Bu yüzden onların politik alandaki varoluşu erkeklerinkinden farklılaşmaktadır (Bora, 1998: 69). Kadınları rutinleri ve imkânları arasında bırakan bu durum onların gündelik yaşam kurgusunu da etkilemektedir.

³ Kadın ve Aile Dergisi (1). Ayrıntılı bilgi için bkz: (1985:4).

Araştırma Süreci: Aktörü “Anlamak”

Elde edilmesi arzulanan gerçekliğin nasıl bir şey olduğu ve hangi tür bilgiye karşılık geldiği; toplumsal tipolojinin ev kadınına yansıyan boyutu, tipolojinin belirleyenlerine yönelik süreçler ve kavramlar vasıtasıyla ifade edilmiştir. Bu bağlamda, Dikeçligil’in ontolojik ve epistemolojik boyuta yaptığı vurgudan hareketle, boyutlar ışığında aranan bilgiye nasıl (metodolojik) ulaşılabileceği sorusu önem arz etmiştir (Dikeçligil, 2017: 11). Eylemlerin ve eylemleri var eden süreçlerin belirli bir güzergâh ile mümkün olabileceği düşünüldüğünde, Dikeçligil’in ontolojik, epistemolojik ve metodolojik boyuta yönelik vurgusu daha anlaşılır bir hâl alacaktır.

Gidilen yolu görünür kılmak adına, arayış esnasında tipolojiye bir yön tayin eden sorular üzerinde durulmalıdır. Bu soruların ele alınmasını haklı kılan noktalar, toplumsal çevre ve rutinler etrafında örülmüştür. Nitekim toplumsal çevre ve rutinler, aktörü “anlamak” noktasında bize ipuçları vermiştir. Söz konusu ipuçları ile bağlantılı bir şekilde “Ev kadını tipolojisini var eden unsurlar nelerdir? Tipolojiyi meydana getiren süreç nasıl işlemiştir? Ev kadını dediğimizde tahayyül ettiğimiz kadın nasıl bir kadındır?” gibi sorular araştırma sürecinde tipolojiye ulaşmamıza yardımcı olmuştur.

Soruların cevaplanması, araştırma sürecinde başrolü temsil eden aktörlerin günlük yaşamının anlaşılması ile mümkün olabilmektedir. Aktörü anlama arzusuna paralel olarak, günlük yaşamı temsil eden evsel mekânların bizzat incelenmesi, kamusal imkânlarla şahitlik gibi mevzuların incelenmesi kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda evdeki odaların dizaynı, evsel mekânın kamusal ve özel alanının incelenmesi, -misafir odası ve oturma odası; sunum tabakları, kıyafetler, yemekler, konuşmalar vs.- kadınlar için oldukça işlevsel olan gün toplantıları vasıtasıyla sağlanabilmektedir. Ayrıca mülakatlar aracılığıyla tek tek görüşmeler yapılmış, bu görüşmelerden edinilen cevaplar sayesinde arada kalmış bir toplumsal tipolojinin varlığından söz etmek mümkün olmuştur. Dolayısıyla araştırma için uygun görülen yaklaşım yorumsamacılık, yöntem ise nitel araştırma deseni olmuştur. Tanıma, tanışma, anlama ve anlatma isteği söz konusu yaklaşım ve yöntemi zorunlu kılmıştır.

Anlatılanlar bağlamında, Konya ili ile sınırlandırılan araştırma 22 kadınla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler vasıtasıyla nihayete ermiştir. Katılımcıların her biri ile derinlemesine görüşmeler yapılmış olmakla birlikte, içinde katılımcıların da bulunduğu 10 kişilik bir gün toplantısında bulunulmuş; ortamdan istifade edilerek, ev kadınlarının kendilerini nasıl tanımladığına yönelik bir odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca çalışan kadınların ev kadınına yönelik tutumlarına dair bir merak bir

odak grup görüşmesini daha zorunlu kılmış; bu izlekte aynı tutumlar çalışan kadınların bir arada bulunduğu bir ortamda –dört kişilik bir grup ile- tartışılmıştır. Son olarak gençliğin ev kadınlığına yönelik tutumlarını anlayabilmek adına, üç üniversite mezunu, üç yüksek lisans-doktora, iki lisans öğrencisi ile odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Haricen komşu toplantıları ve sohbet ortamlarında kaydedilen gözlem notları araştırma sürecinde önemli bir yerde durmuştur. Sonuç itibariyle makale, söz konusu sürecin eşlik ettiği; Ev Kadını: Arada Kalmış Bir Kadın Tiplemesi isimli yüksek lisans tezinde kullanılan verilerin bir kısmı ile oluşturulmuştur.

Arada Kalmış Bir Toplumsal Tipoloji

Gündelik hayatın *içeri* kısmını temsil eden mekânın sorumluluğunu üstlenen ev kadını kendi anlam evrenini cinsiyet rolleri bağlamında kurgulamaktadır. Cinsiyet rollerinin kendisini kutsallar, göçler, eğitim vs. gibi kültürel kodlarla inşa ediyor olması, onun önemli ölçüde bağlı bulunduğu yapıdan beslendiğini göstermektedir. Ev kadınının bağlı bulunduğu yapının üretimi bu yapının failleri aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu faillerin bakış açısı bireylerin gündelik hayatına tesir eden toplumsal değişim süreçlerinden etkilenmektedir. Bu bağlamda ev kadınlığına bakışın kadınların kamusal alandaki imkânlarının genişlemesi ile birlikte gerçekleşen zihniyet değişiminden etkilendiği söylenebilmektedir. Fakat söz konusu değişimden etkilenen faillerin kültürün artık rutinleşmiş olan değişmez kalıplarını hâlen sürdürdüğü de bilinen bir kabuldür.

Ev kadını üzerine bir şeyler söylemeden önce, ötekilerin gözünden inşa edilen ben algısı oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Nitekim bu durum, çevre baskısı kavramsallaştırmasını karşılamaktadır. Bu baskı, mahalle baskısı ile benzerlik göstermektedir. Toplumsal bir ortam olan mahalle, doğasına ithafen insanlar arasında kurulan ilişkilerin belirli mesafe ve derecelerde oluşması, yayılması ve kontrol edilmesi gerektiğini gösteren bir ortamdır. Bu bağlamda mahalle hâlâ ortada duran, aktif bir siyaset ve hayat üreten, fertlerini belirli bir şekilde donatan, onlara yeni zamanların ikilemince bir şeyler söyleyen, böylelikle kendi baskısını uygulayan bir ortam olarak varlığını sürdürmektedir (Alver, 2013: 162). Çevre olarak tanımladığımız kitleyi temsil eden ortama bu ölçekten baktığımızda, baskının tanımı daha net bir hâl almaktadır. Bu çevrenin doğası da belirli bir etkileşim zincirine bağlı olarak kendi kontrol mekanizmasını üretmektedir.

Ötekilerin Gözünden İnşa Edilen Ben Algısı: “Birey Olma Özgürlüğü”

Alver, evi tanımlarken insanı sarıp sarmalayan, koruyan, besleyen, tüm tehlikelerden uzak emin bir yerde büyüten ana rahmi benzetmesinde bulunmaktadır. Bu izlekte insan, evinde olmayı, uzun yolculuklardan sonra evinde olmayı arzulamaktadır. Evini özlemekte ve ancak evinde rahat bir nefes almaktadır. Ev, anne gibi vazgeçilmez, anne gibi unutulmaz bir hâl almaktadır. Aynı zamanda ev hem dış dünyadan kaçılan hem de dış dünyaya açılan bir yer olmaktadır (Alver, 2010: 63). Fertlerin her birinin yaşam düzenini sağlayarak eve katkı sağlayan kadınlar sayesinde ev, arzulmakta, özlenmekte, vazgeçilmez bir mekân olmaktadır. Evin kadını sayesinde evdekiler dış dünyaya dengeli bir adaptasyon sağlayabilmektedir. Ev kadınları söz konusu dengeyi sağlayan bir pencere olarak birey olma özgürlüğünden vazgeçmektedir. Bu bağlamda saha araştırmasına katılım sergileyen kadınlar, kendilerini sorumluluk, düzen, sadakat, fedakârlık gibi kavramlar üzerinden tanımlamaktadır. Sadakat, sorumluluk ve fedakârlık ise düzen kuran bir eyleyen etrafında bütünlüğe kavuşmuştur.

Kadının evdeki işleri diğerlerinin hayatına düzen getirir. Yemek öğünleri, temizlik, çamaşır, çocukların günlük ihtiyaçları... Hepsi bir düzeni temsil eder. Düzeni sağlamak sorumluluktur, bilinçtir, görevdir. Bence ev kadını olmak da düzen demektir zaten. Ev düzeni, öğün düzeni, yaşam düzeni” (Ülkü Ü., 41 yaşında, 22 yıldır evli).

Ülkü Ü. ev kadınlığını düzen kavramıyla özdeşleştirirken, aslında sorumluluk, sadakat ve fedakârlığa dair ipuçları da vermiştir. Düzen sağlayıcı vazifesi ile ailesine bağlanan, sadakatini gösteren kadın, evi huzurlu bir mekân hâline getirmek için birey olma özgürlüğünden vazgeçerek fedakârlık yapmıştır. Daha sonrasında diğer görüşmeciler; “Biz çalışmayıp eve kapanarak birey olma özgürlüğümüzden vazgeçiyoruz, çalışarak ev hayatını arkaya atan kadınlar bunu göze alamıyor.” diyerek Ülkü Ü’nün söylediklerine katılmıştır.

“Belirli dezavantajları taşısalar da çalışan kadınların bizden daha avantajlı olduğunu düşünüyorum. Çocukların bir şeye ihtiyacı olduğunda eşimden para istemek zorunda olmam bazen bana ağır geliyor. İstemedenden de al şu da senin harçlığın olsun demiyorlar ki. Bir işim olsa diyorum kendim yapardım kendim giderdim. İnsanın kendi ayakları üzerinde durması, bütçeye katkıda bulunması güzel bir duygu. Benim elimde olsaydı, ben çalışmayı seçerdim. Fakat seçeneğimiz yoktu, ev kadını olduk” (Nuran N., 40 yaşında, 21 yıldır evli).

Görüşmecinin ifadesinde yer bulan seçenek, değerler üzerinden tanımlanan duruşunun da aslında görüldüğü gibi olmadığını göstermiştir. Nitekim

eşinden para istemek zorunda kaldığını ifade etmesi; onun bu konu üzerinden Bir şeyler yaşadığını, huzuru sağlayıcı niteliğine paralel olarak çalışmak istediğini ispat etmiştir.

“Geçenlerde yeni evlenen bir arkadaşım aradı. Laf arasında bana çay demlerken kendini kötü hissettiğini söyledi. Ev işlerini kendisi gördüğü için ve eşi işi gereği eve biraz geç geldiği için kimse ona değer vermiyormuş gibi hissediyormuş. Oysa ben işten gelip yemek yaparken oh be diyorum, yemek yapacağım için mutlu oluyorum. Yemek yapmak bile kendime zaman ayırmak gibi geliyor çünkü. Yoğun çalışma hayatından kurtulup mutfağıma geliyorum. Bu benim için anlatılamaz bir şey, yaşamam gerekiyor” (B. K., 27 yaşında, Çocuk Gelişimi Öğretmeni).

B. K.’nın ifadesinde yer bulan özellik, çalışan bir kadının ve ev kadınının bakış açısını yansıttığı için önemlidir. B.K. yemek yapmayı kendine bir zaman ayırmak olarak görmektedir. Burada dikkat çeken husus “kendine zaman ayırmak” üzerinde toplanmaktadır. Çalışan bir kadın olan B.K iş rutininden çıkıp dinlenme alanına geldiğinde rahat bir nefes alırken, diğer kişi, ev rutininin içerisinde bir daralma yaşamakta, bir süre sonra eşi tarafından değer görmediğini düşünmektedir. Yoğun çalışma hayatından kurtulup mutfağına gelen B.K. arkadaşına yönelik bu tutumdan rahatsızlık duyduğunu ifade ederken aslında hem çalışıp hem ev kadını olmanın daha tatmin edici bir eylem olduğunu içten içe yansıtmaktadır. Nitekim konuşma esnasında, her şeye rağmen çalışma isteğinden vazgeçmekten korktuğunu dile getirmesi, söz konusu tatmin ediciliği de temsil etmektedir. Bir yandan da ev kadınlarının daha avantajlı olduğunu, mutfağına girmeyi anlatılamaz bir şey şeklinde tanımlayarak ispat etmeye çalışmaktadır.

“Belirli bir rutinin içine kapanıyorum. Mesai bitiminde eve gelip yemek yapmak zorundayım. Bu ancak ev ve iş arasındaki telaşlı rutinin içinde kendini kaybetmek demek. Zamanımın çoğunu evde geçirme hissi de bana kendimi mutlu hissettirmiyor. Ev işleri bazen özgürlükten kaçış, bazen de özgürlükten taviz demek” (Büşra T., 30 yaşında, Hasta Kabul Çalışanı).

Burada görüşmeci, tam olarak birey olma özgürlüğünün her iki taraf için ne anlama geldiğini göstermiştir. Görüşmeci bir yandan çalışmak zorunda, diğer yandan evdeki sorumluluğu yürütmek zorunda olduğu için kendini kaybolmuş gibi hissederken, bir taraftan da çalışmanın onu belirli rutinlerden kurtardığını düşünmektedir.

Ötekinin ben algısını temsil etmek için başvurulan bir başka gurup anneler ve üniversite gençliği olmuştur. Annelerin önemli bir kısmı ev kadınlığını annelikle birlikte anlam kazanan bir fedakârlık şeklinde tanımlamıştır. Bu anlamda

annelerin evlilik öncesi ve sonrasında yaşadıkları gerilimler onların birey olarak değer görmesini engellemiştir. Dolayısıyla bu anneler kızlarına bir birey olarak kendiliğini koruyabilmelerine yönelik tavsiyede bulunurken bu korumanın çalışma hayatı ile sağlanacağını düşünmektedir. Bu bağlamda “elinde altın bileziği bulunan kadın” tanımlaması çalışan kadınlar için belirleyici olmuştur.

“Benim kızım eğer üniversite mezunu olup iyi bir işte çalışacaksa, evet, ben kızımın çalışmasını tabi ki isterim. Ama onun dışında eğer okuduğu bölümle ilgili bir işte çalışmayacaksa çalışmasını istemem. Bazen mesela, çok görüyoruz karşılaşıyoruz; üniversite mezunu ama kasiyer. Ya da üniversite mezunu ama işe çok geç girdiği için lise mezunundan bile az maaş alıyor. Böyle olduğu zaman üzülüyorum. Dolayısıyla kızımın da onu tatmin edecek miktarda para kazanacağı bir işte çalışmasını önemserim. Diğer yandan illaki çalışsın da demem, diyemem. İllaki çalışmasına gerek yok ama her ne olursa olsun altın bilezik önemli. Çocuğun elinde de altın bileziği her zaman olsun” (Ebru V., 35 yaşında).

Burada görüşmeci, kızının iyi bir üniversite okumasını, iyi bir işte çalışmasını, onu tatmin edecek miktarda maaş almasını önemsemektedir. Çalışma hayatının anneliği kısıtladığı için ev kadınlığını tercih ettiğini vurgulayan görüşmeci, iyi bir işte çalışmak şartıyla kızının daha iyi bir konumda olması gerektiğinin üzerinde durmaktadır. Konuşmanın ilerleyen aşamasında öğretmenlik ve doktorluk tarzı meslekleri kızlara yakıştırdığını söylemesi, annelerin bahsinde bulunduğu altın bileziğin nasıl bir bilezik olduğunu da göstermiştir.

Aynı bakış açısı üniversite gençliğine yöneltildiğinde cevaplar annelerinkinden farklı değildir. Üç yüksek lisans-doktora öğrencisi, üç üniversite mezunu, iki üniversite öğrencisinden oluşan sekiz kişilik grup görüşmesinde çoğunluk; ev kadınlığının bile isteyerek tercih edilecek bir konum olmadığını kabul etmiştir. İstenmeyen bir konum olmasına sebebiyet veren unsurun çevre baskısı olduğu da, konuşmacılar tarafından ifade edilmiştir. Nitekim ev kadını olan anneler kendilerini çocuklarına karşı cefakâr bir kadın olarak tanımlamakta ve çocuklarının aynı cefayı çekmesini istememektedir. Bu bağlamda üniversite gençliği “boş boş ev kadını olmamak”, “herkesin aynılığına dahil olmamak” için ev kadınlığını ikincil bir konuma atmaktadır. Ayrıca söz konusu kadınlar yemek pişiren, gündün güne koşuşturan, ailenin mutluluğu için kendi mutluluğundan vazgeçen ve bunları yaparken hiçbir maddi talep beklemeyen kadınlardan farklı olmak istemektedir.

“İlkokula başladığımız gündün beri, evde oturan kadın asalak bir kadın olarak görüldüğü için bize hep ekonomik özgürlüğümüzü elimize almanın

zorunluluğu dayatılır. Bu yüzden ev kadınıym demek biraz külfetli gelir insana. Kadının evde oturması bir eksiklik, bir ayıptır çünkü. Ev kadını verimsiz kadındır. Ev kadınları dışardan bu muameleyi gördükleri için mutsuz olurlar. Biz de işsiz kaldığımız ya da atanamadığımız için mutsuz oluruz. Benim için de hep annemden çevremden çalışan kadın olma yönünde bir iteleme mevcut. Öyle zannediyorum ki aileler bu noktada bir ikileme düşüyorlar. Söz gelimi benim ailem çevredeki olumsuz örneklerle tanıklık ettikleri için okuyup mesleğimi elime almam gerektiğini söylüyorlar. Bana yoğun bir baskı yapmıyorlar; en azından Müslüman bir anne baba olduklarını düşündükleri için kız çocuğuna bakma görevini üstleniyorlar. Çevrem bu konuda biraz daha baskın tabii. Yani işte ‘aman kızım kimseye muhtaç olma, kocanın himayesine girme, kimseden para isteme, kendi ayakların üzerinde dur’ tarzında öğütler veriyorlar. Baskı deyince benim çevre; ‘okul bitti mi? KPSS ne oldu?’, çalışmayacağımı söylediğimde ise ‘aman yavrum babanın sana verdiği emekler ne olacak?’ diyorlar.” (Beyza A., 24 yaşında, Arap Dili ve Edebiyatı).

Görüşmecinin ifadeleri, “asalak bir kadın” tanımlaması üzerinden bedenlenmiştir. Ötekiler tarafından verimsiz kadınlar olarak tanımlanan ev kadınlığı bir süre sonra aileleri de bir ikileme düşürmektedir. Ailelerin yaşamış olduğu ikilem de çocuklar üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Bu baskı, çalışan bir kadın olmanın kişisel bir tercih olmaktan çıkıp insanların söylemlerinden kurtulmak, bir saygınlık kazanmak için tek yol olarak görülmesine sebebiyet vermektedir.

Sonuca varmak gerekirse; ev kadınları, anneler, çalışan kadınlar ve üniversite gençliği özelinde bir temsil alanı oluşturan ötekiler bir yerde, kendi “ben”lerini toplayarak bu “ben”ler etrafında ev kadını inşa etmektedir. Burada aileler, karı-koca ilişkileri ve diğer yakınları temsil eden toplumsal çevre, çalışan kadın olma yönünde bir zorunluluğu kadınlar özelinde dayatmaktadır. Böylesi bir dayatma, ev kadınları ve çalışan kadınların her ikisinin de memnuniyet derecesini etkilemektedir. Mevzu biraz daha genç nesil üzerinden okunduğunda; genç nesil, anneleri gibi olmaktan kaçınmaktadır. Bu anlamda onlar, evsel dünyası ile tanınan ev kadınının komplekslerini yüklenen bir kadın olmak istememektedir. Diğer yandan çalışan kadınlar da kendisini yer yer; “ev ve iş arasındaki keşmekeşte savrulan kadın” olarak tanımlayarak mevcut durumlarından rahatsızlık duymasalar da tam bir memnuniyet de duymadığını göstermektedir. Dolayısıyla cinsiyet rolleri ve rutinlerin sıklığına bağlı bir aynılıkla zincire dahil olmak istemeyen kadınlar; birey olma özgürlüğü arzusunu, bir zorunlulukla gidermeye çalışmaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Roller ve Rutinlerin Sıkıcılığı: “Herkesle Aynı Olan Bir Akış”

Günlük yaşamı ev içi aktöre bağlayan taraf; roller ve rutinler etrafında görünürlük kazanmaktadır. Roller ve roller etrafında şekillenen ikili etki, kavrama ve kuşatma bağlamında açıklandığında anlam kazanmaktadır. Gasset, söz konusu etkilere bağlı olarak yaşamın kendisinin kökten bir olay olduğunu vurgulamaktadır (Gasset, 2017: 12). Kavrayıcı ve kuşatıcı bir niteliğe haiz olan bu köktenliğin kaynakları bireyin toplumsal dünyasında kim olarak ve hangi özellikleri sergileyerek varlık kazandığını göstermektedir. Köktenliğin kaynaklarını temsil eden roller ve rutinler başlangıç itibarıyla belirli bir iş bölümü ile açıklanmaktadır. Söz gelimi Meksika ve Anadolu’daki avcı toplayıcı toplumlarda erkek, avcılık görevini yerine getirirken kadın toplayıcılık görevini yerine getirmektedir. Erkeğin avlaması kadının pişirmesi, erkeğin kesmesi kadının yolması, pişirmesi ve dağıtmasına dair bir görev dağılımına karşılık tarım kültürlerinde erkeğin sürmesi ve ekmesi kadının biçmesi bu varlığı açıklamaktadır (Güvenç, 2011: 288). Bu varlığa bağlı olarak cinsiyet rolleri iş bölümü ile gündelik hayatı yönetme şeklinde aktarıldığında anlam kazanmaktadır.

İş bölümü ve gündelik hayatın yönetiminde, kadınların ev hayatının yanında bir çalışma hayatındaki varlığı ile birlikte zikredilmesi, bahsi edilen roller ve rutinlerin değişiklik göstermesine sebebiyet vermiştir. Buradan sonrasında roller ve rutinlerin artık yalnızca ev içi ile şekillenmemesi, varsayılan eylemlerin varlık sahasını değiştirmiştir. Fakat yine de baskın olarak ev içi ile şekillenen yaşam, özellikle ev kadınları arasında “herkesle aynı olan bir akış” şeklinde zuhur etmiştir. Birey olma özgürlüğünden vazgeçirten bu akış, esasında ev kadınının bir gününü tanımlamak için kullanılmıştır. Ev içi aktörün iki gününü bir eden bu eylemler toplumsal bir tip olarak ev kadınının önemli unsurlarından biridir.

“Şimdi benden kendimi tanıtmamı istesen sana ne anlatabilirim? Ben Arzu Ş. Normalde buralı değildim. Başlangıçta üniversite de okumadım. Bizim bir dükkânımız vardı, ben orada çalışıyordun işte evlenmeden önce. Sonra evlendim tabii, buraya geldim falan. Evlenince üniversite okumaya karar vermem ev kadınlığına adapte olmamı kolaylaştırdı. Yani işte sabah kalkıyorum çocuğa kahvaltı hazırlıyorum, onu okula gönderiyorum, eve tekrar dönüyorum. Güne başlamam için bir saat Müge Anlı izlemem gerekiyor. Ondan sonra ev işlerine tutuluyorum. Yatak yorgan topla, evleri süpür, makineye çamaşır at... Hafta da bir ütü günlerim oluyor. Bazen hayatıma bir renk katıyorum arkadaş toplantılarıma gidiyorum. Yoksa da yok işte; yemeğe bulaşığa devam.

Çocuk geldi sofraya kur koca geldi sofraya kur derken gün bitiyor. Sonra diğer gün tekrar aynı işleri yapman için güç depolama zamanı geliyor; sabah tekrar uyanmak üzere günü sonlandırıyoruz” (Arzu Ş., 38 yaşında, 10 yıldır evli).

Söze “sana ne anlatabilirim” diyerek başlayan Arzu Ş. yönelttiği bu soru ile aslında nerede konumlandığına dair bir ipucu vermektedir. Kahvaltı hazırlamak, çocuğu okula göndermek, Müge Anlı izlemek, ev işleri yapmak, arkadaş toplantılarına gitmek, yemek hazırlamak, sofraya kurmak gibi rutinler; “sana ne anlatabilirim?” sorusundaki cevapları karşılamaktadır. Burada görüşmeci, konuşmayı başlatan bu soru ile sitemini belli etmektedir. Aynı zamanda sıkıcı rutinleri temsil eden, herkesle aynı olan akış, bu soru ile görüşmecilerin duygularına tercüman olmaya devam etmektedir. Nitekim, araştırmancının bu aşamasına dahil olan görüşmecilerin önemli bir kısmı Arzu Ş.’nin tecrübelerini ve hissiyatlarını taşıdığı ifade ederek bu durumu ispat etmiştir. Bu bağlamda görüşmeciler, “bizden farklı cevaplar duymayı mı umuyorsun, iki günün birbirine denk olduğu bir gün anlatımında neyi anlatmamızı bekliyorsun?” şeklinde tepkiler vermiştir. Diğer yandan görüşmenin sonlarına doğru ev kadını tipolojisinin annelik ile eşdeğer bir nitelik sergilediğini göstermiştir.

Herkesle aynı olan bir akıştan ötürü tepkisel nitelikler sergileyen görüşmecilerin çalışmaya yönelik tutumları ise ayrıca dikkat çekmiştir. Çalışma rutininin kendine özgü zorlukları olduğunu, bir kadının bu rutinelere yalnızca değer görmek kaydı ile katlanabileceğini ifade eden görüşmeciler, iki yaşam arasındaki duruşun ortasında bir yerde durduklarını göstermiştir.

“Zaten eşim eve geldiğinde yorgunluktan konuşamaz halde oluyor, bir de ben çalışsam bu evi kim çekip çevirecek. Bir yandan da kendini herkesin hayatına adadığın zaman kendini kaybetmiş gibi hissediyorsun. Yani mesela eşim ben çalışırsam evde nelerin aksayacağını bilmiyorum. Bir iş yapmıyormuşum gibi davranıyor. Onun bu tavırlarından sıkılınca artık ben de çalışmak istiyorum. Ev koşuşturmacasının dışında bir hayatım olsun istiyorum. Böyle nasıl anlatsam kendimi körelmiş gibi hissediyorum. Sanki elimden çocuk büyütme, yemek yapmaktan başka bir iş gelmiyormuş gibi geliyor” (Perihan S., 31 yaşında, 9 yıldır evli).

Burada çalışma ihtimaline karşılık bir varsayımda bulunan Perihan S. Kendini herkesin hayatına adamak, aile fertlerini bulmak ve kendini kaybetmek, çalışma ve evdeki aksamalar, evdeki işlerin yanında başka faaliyetlerde bulunma isteği gibi eylemler üzerinden açıklamada bulunmaktadır. Söz konusu ifadelerle ilgili olarak görüşmecinin bir yandan herkesle aynı olan akışı zorunlu olarak üstlendiği bir yandan da eşinin ona karşı tutumuna bağlı

olarak kendisini bir çalışma zorunluluğu içerisinde hissettiği anlaşılmaktadır. Diğer yandan Arzu Ş. de Perihan S. de ev kadınının kimsenin bulunmaya bir rıza ile talip olmayacağı rutinlerin çalışma hayatına katılımı birlikte sahipsiz kalacağını ifade ederek bu zorunluluğun gönüllü bir zorunluluk olduğunu ifade etmiş olmaktadır.

Ev kadınının ev içinin herkesle aynı olan bir akış şeklinde tanımlanmasına paralel olarak dikkat çeken tanımlamalar arasında “sabit bir kadın olmak” ifadesi yer almaktadır. Bu noktada, söz konusu hâli yansıtmamak adına günlere gitmek, arkadaş toplantılarında bulunmak, kurslara gitmek vs. gibi faaliyetler önem kazanmaktadır. Bu faaliyetler “sosyal bir ev kadını” gibi bir öznenin varlığına da olanak sunmuştur. Dolayısıyla, “herkesle aynı olan bir akış”, bu akışa bağlı bir olmak şeklinde nitelenen “sabit kadın” figürü, sabit kadın olmamak namına bir çabayı temsil eden “sosyal bir ev kadını” olma isteği, araştırmacıyı, “istenmeyen nedir?” sorusuna yönelik bir cevap arayışına yöneltmiştir.

Ev Kadını Olmak: “İstenmeyen Nedir?”

Ev kadını tipi için belirleyici olan “istenmeyen nedir?” sorusuna yönelik bir cevabın arayışı, bir önceki başlıkta üzerinde durulan “herkesle aynı olan bir akış” tanımlamasını temsil eden eylemler ile bağlantılıdır. Dolayısıyla burada da temizlik, ütü, yemek gibi günlük akıştaki ihtiyaçları temsil eden eylemler önem kazanmıştır. Günlük yaşamın sürekli tekrar eden tarafını temsil eden bu eylemlerden başka sorumlulukları olmadığını düşünen ev kadınları hiçbir ilgi, uzmanlık ve sosyallik alanına sahip olmadıklarını düşünmektedir. Bu durumda ev kadınlarının nazarında “ev kadını istenmeyen kadındır tipine karşılık gelmektedir” ifadesi kendisini göstermiştir.

Ev kadınlığının istenmeyen tarafını temsil eden en önemli ifadelerden biri “eşinin himayesinde yaşayan kadın” olmuştur. Hassaten günlük rutinlerin herhangi bir getirisinin olmaması, mevcut konumun “angarya görülen” tarafına vurgu yapılmasını gerektirmiştir. “Angarya” kelimesi görüşmeciler tarafından tepki ile karşılanmasına karşılık görüşmecilerin verdiği cevaplar bu kelime ile neredeyse örtüşmüştür. Nitekim söz konusu hâl bugün için aşılış gibi görülse de görüşmecilerin neredeyse tamamı kendisini “boş bir koşuşturmaca, her şeyi yapma ama aslında hiçbir şey yapmış olmama” gibi hâller üzerinden tanımlamaktadır.

“Şöyle bir düşününce çalışan hanımların da iki iş yükünü birden omuzlarında taşıdığını görüyorum. Hem ev işlerini yapıyorlar hem mesailerini var. Ama onlar hizmetleri karşılığında bir bedel alıyorlar. Bir de bize bak. Resmen

evde yaşıyoruz. Sabah akşam emek veriyoruz. Ama tükenen işleri yaptığımız için insanlara kalıcı bir iş yaptığımız izlenimini vermiyor. Yani sürekli çalışıyorsun, çalışıyorsun, elde olan; sıfır. En azından bir ücrete tabi tutulsa, ne bileyim en azından eşimden para isteme zorunluluğumuz olmasa kendimizi biraz daha iyi hissederiz. Bir hizmet ortaya koyduğumuzun farkına varırız. Belki de üzerimize düşen sorumlulukları biraz daha itinayla yaparız. Yani bir anne kolay olunmuyor. Annelik, insan yetiştirmek, çocuk yetiştirmek bunlar tarifi olmayan ve paha biçilemeyen duygular. Ama insanın sürekli evin içinde kendine bir dünya kurması, buradaki sorumluluklarından başka bir iş bilmesi... Ne bileyim bir maaşımız olsa iyi olurdu diye düşünüyorum.” (Zehra A., 28 yaşında, 5 yıldır evli).

Zehra A.’nın cümlelerinde ifade bulan anahtar kelime, “tükenen işler” etrafında açıklanmıştır. Yapılan işlerin günlük seyrinde kalıcı bir iz bırakmıyor olması, bir ücrete tabi tutulma ile bu hissin bir parça aşılacağı düşünülmesi, söz konusu tükenmenin ne olduğunu göstermiştir. Sürekli çalışma hissi, “sabit bir kadın olma” tanımlamasının tekrar anımsatmaktadır. Bu bağlamda Zehra A. sabit bir kadın olma hissinden biraz olsun kurtulmanın bir ücret bedeli ile mümkün olacağını, bu sayede sorumluluklarını daha itinayla yapabileceğini düşünmektedir. Burada üzerinde durulması gereken nokta, “kıymet görmeyen kadın” bağlamında düşünülmelidir. Ev kadınının bulunduğu konumun, istenmeyen ve angarya görülen tarafı temsil etmesi, “kıymet görme arzusu” etrafında şekillenmektedir. Boş boş oturan, günlük akışın boş tarafına karşılık gelen ama aynı zamanda herkes için yaşamsal faaliyetleri temsil eden ihtiyaçları karşılayan kadının bu boşluktan kurtulma talebi, esasında istenmeyene karşılık istenenin ne olduğunu ve angarya görülenin hangi boyuttan sonra söz konusu olduğunu göstermektedir.

“Bence ev hanımları da emekli olmalı, bir hak sahibi olmalı. Sonuçta ev kadını dediğimiz kadın bir ömür boyu emek harcayan kadındır. Annelik, evin sorumluluğu, evin yükümlülüğü hepsi bize bakıyor. Aman bırakayım da kapıyı çekip gideyim diyemiyorsun. Sıkılıp daralamıyorsun çünkü bundan başka işin de yok. Ben neden ev hanımıyım diyorsun kendine, kendini herkes için ayrı ayrı emek vermek zorunda hissediyorsun. Bu yüzden ev hanımlarına bir maaş bağlanmalı ya da onlar da emekli edilmeli.” (Esma Ç., 51 yaşında, 33 yıldır evli).

Esma Ç.’nin ifadeleri, ev kadınlığını yalnızca istenmeyen, arzulanmayan, angarya görülen bir iş şeklinde açıklamanın doğru olmayacağını göstermiştir. Bu anlamda görüşmecinin, görüşme boyunca “ev hanımı” vurgusunda bulunması dikkat çekmiştir. Ev hanımı, ev içi aktörün temsil alanını oluşturan rollerin çalışan ve çalışmayan kadının her ikisi için de işlevsel olduğunu

göstermiştir. Görüşmecinin ev kadınına yönelik tanımlamaları da ev hanımı etrafında anlam kazanmıştır. Ev hanımlığına paralel olarak, annelik rolü “bir ömür boyu emek harcama” noktasında önemli bir rol olarak dikkat çekmiştir. Bu bağlamda annelik, hanımlık ve hatta gelinlik gibi rollerin ev kadınına kapsayıcı bir şekilde değerlendirilmiş olması, onun “herkes için ayrı ayrı emek vermek zorunda hisseden bir kadın” olarak tanınmasına olanak sunmuştur.

İstenmeyen, arzulanmayan ve angarya görüleni gösterme noktasında ayrı bir bakışı temsil eden düşünce, kadınlık rollerinin maddi bir karşılıkla ödemesinin mümkün olmadığına karşılık gelen düşüncedir. Şule K.’nın ifadeleri bu izlekte önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmıştır:

“Ben hiçbir zaman evime, kocama, çocuklarıma karşılık bekleyerek hizmet etmedim. Zaten karşılık isteyerek yaptıktan sonra o zaman şefkat, merhamet kalmıyor. Yani Allah katında. O zaman çocuklarıma nasıl örnek olacağım? İlerde çocuklarım birine bir bardak su verirken bile bedel istediğinde ben ne yapacağım, emeklerim nereye gidecek? Bu yüzden ben evimde temiz ve huzurlu yaşamak istiyorsam, bu sorumluluk da kadına verildiyse gücüm ve bedenim elverdiğince kendimi eve hasretmeye devam edeceğim.” (Şule K., 40 yaşında, 20 yıldır evli).

Görüşmecinin ifadelerinde dikkat çeken cümle, “kendini eve hasretme” olmuştur. Burada maddi bir talep, istenmemiş bir konumdan öte, başlı başına annelik etrafında şekillenen bir rol karşımıza çıkmıştır. Dolayısıyla “kendini eve hasreden kadın” olmanın kabulü ile birlikte ortaya çıkan “anne olan kadın” tanımlaması dikkat çekmiştir. Anne olan kadın, ailesine karşı sorumluluklarının farkında olan, bu farkındalığa bağlı olarak gönüllü bir “emek veren kadın” şeklinde tanımlandığında ev kadınları tarafından önemli görülmüştür.

“Açık konuşmak gerekirse sürekli evde olmak ve temizlikte yemekti bunlarla anılmak beni her zaman mutlu etmiyor. Yani tabii ki çoğu zaman bu durumdan sıkıldığımız oluyor. Sıkıntılarımızı aşamıyoruz çok zaman da, üstünü örtüyoruz. Ev kadınıysan sevmediğin işleri de yapmak zorunda oluyorsun çünkü. Zaten ev kadınlığı görevinden sıkılıyorsun, aman kafa dağıtayıp diyorsun bir başka ev kadınlığı görevi yapıyorsun. Böyle bir şeyi nasıl gönüllü yapabilirsin ki? Bir de böyle zamanlarda kendimi çok değersiz hissediyorum. Herkes beni eziyor, yaptıklarımın hiçbir değeri olmuyor, çabalıyorum çabalıyorum ama kimsenin gözüne görünmüyorum gibi geliyor.” (Perihan S., 31 yaşında, 9 yıllık evli).

Görüşmecinin ifadelerinde dikkate değer görülen bir nokta, “sıkıcılığı sıkıcılıkla örtme” şeklinde tanımlanan eylemdir. Bu bağlamda “ev kadını olmak ve sevilmeyen işleri yapmak” önem kazanmıştır. Sıkıcı hallerin onda oluştur-

duğu hissiyatı, bir başka sıkıcı hâl ile örttüğünü aktaran Perihan S. bu hâlleri arzu edilebilir kılmanın yolunun “eşi tarafından değer görmek” ile mümkün olacağını ifade etmiştir. Aynı zamanda “herkes beni eziyor” şeklinde bir ifade kullanması, ötekilerin ona yaklaşımının istenmeyen tarafı etkilediğini göstermiştir. Herkes onu ezdiğinde, eşi tarafından bir karşılık bulamaması, onun aktörel konumlanmanın neresini dolduracağını belirlemektedir. Bu bağlamda Perihan S. nin ev kadını ve eşler arasındaki ilişkiye yönelik yaklaşımı dikkat çekmiştir:

“Eşin sana değer verir, sana güvenir ve senin arkanda durursa ev kadını istenen bir kadın olur. Hatta bir şey diyeyim mi o zaman ev işlerini yapmaktan sıkılmazsın, sen de eşini mutlu etmek istersin. Böyle olunca eş dost akraba da sana aman bu çalışmıyor diyerek bakmaz. Esas o zaman özgüven kazanırsın” (Perihan S., 31 yaşında, 9 yıldır evli).

Sonuç olarak ev kadınının, ev içi rolleri kabul ve red noktasında kendisini konumlandığını söylemek mümkün olmaktadır. Görüşmecilerin önemli bir kısmının kanaatlerinden topladığımız kadarıyla, ev kadınlığını istenmeyen kadın şeklinde konuşandıran nitelik, evsel rolleri yerine getirmek değil sadece evsel rolleri yerine getirmektir. Ev kadını yalnızca evsel rollerle tanımlandığında herhangi bir sosyal aktivitesi bulunmadığı için kendisini kapatılmış ve değersiz hissetmektedir.

Zorunlu Bir Görev: “Ev Kadını Denge Kuran Kadındır”

Makalenin bu başlığında, görüşmecilerin “ev kadını denge kuran kadındır” şeklinde bir ifade kullanması etkili olmuştur. Bu durum araştırmacıyı, söz konusu dengenin hangi unsurlarla tamamlanacağına yönelik bir anlamlandırma çabasına yöneltmiştir. “Zamanının neredeyse tamamını evde geçiren, ev dışında hiçbir işi olmayan” kadının akrabalar tarafından da kabul görmesi, onların birbirine karşı vazifelerinde de etkili olmuştur. “Denge” kavramının hangi bağlamda tartışılacağı da bu vazifeler ve beklentiler eşliğinde ortaya çıkmıştır. Denge, vazife ve beklentilere bağlı olarak saha araştırmasından elde edilen veriler, ev kadınlarının misafir ağırlama ile hizmet etmeye müsait bir yaşamı olduğu düşünülen tip olduğunu göstermiştir. Denge sağlama görevinin ilk aşamada çalışan kadınlar ve ev kadınlarının her ikisi için de geçerli olduğu düşünülürken sonraki aşamada, söz konusu vazife beklentilere yönelik pratiklerin ev kadınları özelinde zorunlu bir görev şeklinde nitelendiği görülmüştür.

“Ben kendi ailem ve eşimin ailesi arasındaki dengeyi kurabilen bir ev kadınıyım. Yani iki tarafı da ailem olarak görmem bunda etkili. Bir de zaten ev kadını dediğin denge kuran kadın demektir. Kayınvalidem olsun, görümcele-

rim ve eltilerim olsun hepsine karşı ayrı ayrı sorumluluk duyarım. Kendi kardeşlerime de öyle. Yani herkesle ayrı ayrı ilgilendiğim için bir çalışan kadın tabii ki benim yaptığımı yapamaz. Bunu bana kimse de söylemiyor ki şuna şöyle davran buna böyle davran. Ama ev kadını olmak böyle bir şey. Çok da sorun hâline getirmemek gerekir.” (Esmâ Ç., 51 yaşında, 33 yıldır evli).

Burada görüşmeci, “ev kadını denge kuran kadın demektir” şeklinde bir ifade kullanarak diğer katılımcıların bu konudaki görüşlerini desteklemiştir. Dengeyi sağlama noktasında hem eşinin ailesi hem kendi ailesi ile ayrı bir sorumluluk çizgisi edinmesi etkili olmuştur. Bu çizginin çalışan kadınlar tarafından yürütülmesinin zor olduğunu düşünen Esmâ Ç. ev kadınlığını bu vazife ile tanımlayarak mevcut konumunu akraba ziyaretlerine bağlı bir zorunluluk olmaktan çıkarmaktadır.

“Mesela ben çalışan bir kadın olduğum için bana karşı herkes mesafeye yaklaşır. Bana iş buyurmazlar, hatta yorgun olduğum için sürekli oturmamı isterler. Benim ablam da ev kadını. Onun akrabalık ilişkileri daha sıkı fıkı. Yani herkesle ayrı ayrı ilgilenmesi gerekiyor. Evine gelmek için onun fikrini almıyorlar. Geleceğiz diyorlar tamam. Özetle mesafeyi korumak istiyorsa bir kadın çalışması gerekir. Ev kadını olduğun zaman istediğin kadar mesafeli ol, yine de herkesten tek tek sorumlusun” (Ayça A., 29 yaşında, Özel Eğitim Öğretmeni).

Çalışan bir kadını temsil eden Ayça A. mevcut konumunun bahsi edilen denge durumunu etkilediğini düşünmekte, bu düşüncesi ile bu sorumluluğu ev kadınları özelinde zorunlulaştırılan etmenleri kabullenmiş olmaktadır. Burada görüşmeci ev kadını olan ablasının sorumluluklarını “ayrı ayrı ilgi” ile tanımlamaktadır. Bu bağlamda mesafeyi korumak isteyen bir kadının çalışmak zorunda olduğunu aktarmaktadır. Dolayısıyla söz konusu denge üzerine önemli kabul edilecek yorum, “mesafe” kavramı ve “sıkı fıkı” ikilemesi etrafında anlam kazanmıştır. Bu iki belirleyene bağlı olarak ev kadını; akrabaları ile sıkı fıkı olan, mesafeyi önemseseye bile mesafe koyamayan, herkesten tek tek sorumlu olan kadındır.

“Eşimin köyünde ailesinin tarla işleri olduğu için her hafta sonu ailesinin yanına gider. Bana da fikrimi soran olmuyor tabii, biz de mecburen gidiyoruz. Yani ben giderken gönülsüz davrandığımı, isteksiz bir şekilde gittiğimi söyleyemem tabii ama ev kadını olduğum için de gelmemi beklerler gitmeyeceğim desem bile. Yani ben ortamı sevmeye çalışsam da sürekli gitmek benim için bir dezavantaj. Yani benim kayınvalidem iyi bir insandır ama yine de mesafe koymak için çalışmak isterdim” (Arzu Ş., 38 yaşında, 10 yıldır evli).

Bir ev kadını olarak değil öncelikle bir insan olarak akrabalar arası ilişkilere önem atfettiğini belirten görüşmeci, ev kadınlığı tanımlamasını “fikrini

sorma”, “sürekli gitmek zorunda olma” ve “mesafe” etrafında şekillendirerek diğer görüşmecilerin kanaatlerini desteklemiştir. Arzu Ş.’nin ifadelerinden anlaşılan ev kadını; “fikri sorulmayan, eşinin ailesine zorunlu olarak her hafta giden, gönülsüzlüğünü ve isteksizliğini belirtemeyen; mesafe koyamayan” kadındır.

“Ev kadınlığı bence evlilikle açıklanabilecek bir şey. Evliliğin ağır gelen yönü de aileler arasındaki denge problemi. Mesela bayramlarda eşimin babaannesini bile ziyaret ediyoruz. Tanımıyorsun ama gitmen gerekir. Üstelik bazen onu ziyaret edeceğimiz diye kendi annem babama gidemiyorum. Ben çalışan arkadaşlarımın bundan sorumlu tutulduğunu hiç işitmedim. Ya da mesela kayınvalidem beni gittiği bütün gün toplantılarına götürüyor. Katılmak istemiyorum ama mecburum. Çalışan bir kadın olsam zamanım kısıtlı olur, kimse beni böyle bir faaliyetten sorumlu tutmaz. Gittiğim ortamları bilmediğim için yadırgıyorum tabii, geriliyorum. Çalışan bir kadın olsam böyle olmazdı. Aslına bakarsan ev kadını olmaktan çok gelin olmak yükü bana çok ağır geldi. Herkese göre şekil almak zorundasın. Bu yüzden gelin olmak beni ev kadını yapıyor” (Zehra A., 28 yaşında, 5 yıldır evli).

Zehra A.’nın ev kadını tanımlaması “gelin olma” etrafında şekillenmiştir. Gelin olan ev kadını, aileler arasında denge problemi yaşamaktadır. Görüşmeci bu problemi, kayınvalidesinin gün toplantılarında daha sık yaşadığını ifade etmiştir. Zamanı kısıtlı olan çalışan kadına karşılık görüşmeci, ev kadını olmaktan daha fazla gelin olmak yükü ile bir ağırlık yaşadığını ifade etmiş, ev kadınlığına bağlı olan sorumluluklarının gelin olmak vazifesi ile daha da zorlaştığını belirtmiştir. Dolayısıyla gelin olarak ev kadını olduğunu aktaran görüşmeciye göre ev kadını “gelinlik vazifeleri olan, herkese göre şekil alan” kadındır.

Ev Kadınıyım Ama: “Arzu Edilebilir Bir Hayat Mümkün mü?”

Ötekilerin gözündeki ben algısına paralel bir şekilde ortaya çıkan “birey olma özgürlüğünün”, kadınlar tarafından tanımlanan bir aynılıkla birlikte kısıtlandığını ifade etmiştik. Bu aynılığa paralel olarak “İstenmeyen, arzulanmayan, angarya görülen kadının hayatını arzu edilebilir kılan nedir?” sorusu ev kadınının “sosyal bir kadın” olmasını sağlayacak birliktelikler ve birliktelikleri pekiştirecek mekânlar aracılığıyla sorgulandığında kendisine cevap bulmaktadır. Bu birliktelik ve mekânlar ev kadınının kamusal ve özel alanla kurduğu bağın anlaşılmasında işlevseldir.

Ev kadınının “sosyal” tarafını vurgulayan ilişki, komşuluk etrafında anlam edinmektedir. Bu komşuluk, yalnızca mekânsal bir komşuluk olmayıp,

“aynı” hayatları bir araya getiren ilişkileri kapsamaktadır. “Aynı” hayatta bir-biri ile komşu olan insanların hikâyelerini birbirine tanıtmaya biçimi olarak düşüneceğimiz altın günleri, kahve içimlik oturuşlar ve halk eğitim tarzı kurslar, belirli ritüeller etrafında kadınları bir araya getirmektedir. Alver, komşuluk ilişkilerini tanımlarken ritüeller üzerinde durmaktadır. Burada, ritüellerin, toplumsal yapının sürekliliği için işlevsel olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda ziyaretler, davetler, düğünler, cenazeler, ikramlar, sohbetler, selam verme, hatır sorma, sorunlara çözüm arama, yardımlaşma, dayanışma, destek olma gibi ritüeller komşuluğun olmazsa olmazıdır (Alver, 2013: 154-155). Komşularla gerçekleştirilen altın günleri, kahve içimlik oturuşlar, eski komşuları da içine alacak şekilde kurulan birliktelikler aracılığıyla devam ettirilirken, halk eğitim kurslarındaki arkadaş toplantıları da bu birliktelikler içerisinde yer etmektedir. Bir aradalıkların ortak noktası, ritüellerdir. Nitekim davetler, düğünler, cenazeler, ikramlar, sohbetler, sorunlara yönelik çözümler gibi ritüeller burada da ilişkileri perçinleyen önemli ritüeller olarak dikkat çekmiştir.

Birlikteliklerde üzerinde durulması gereken unsur mekândır. Günler üzerinden düşünüldüğünde ev kadınının dört duvardan kurtulma talebi ile başka bir dört duvarda nefes almak istemesi ilgi çekicidir. Bu durumu açıklayan eylem ise hizmet etme ve hizmet görme etrafında düşünülmüştür. Evdeki düzenin hizmet edicisi olmaktan kurtulma talebi ile hizmet görmeye gelen kadın, aynı gerekçe ile giyinmekte, hizmet görmeye hazır bir vaziyette mekânda varlık sergilemektedir. Diğer yandan ev sahibi olan kadın hizmet eden olma vazifesini üstlenmekte, buna paralel olarak yalnızca hünerlerini sergileyebileceği sunumlarına odaklanmaktadır. Onun sorumluluğu günü organize etmek, ikram edilecek yiyecekleri, en gösterişli yemek takımını hazır etmektir. Bu bağlamda misafirler için ayırdığı odanın dizaynı da en az yemekler kadar önemlidir. Sıra bir başkasına geldiğinde roller değişmekte, ev sahibi söz konusu mekâna hizmet gören olma vasfı ile teşrif etmektedir. Buradan çıkarılacak sonuç, “değer görmeyen” kadının kendisine değer görebileceği bir alan açmasıdır. Değer alanını yansıtan misafir odası da aile ilişkilerinin, akraba ilişkilerinin, günlük rutinelere yönelik eylemlerin konuşulduğu, sorunların tespit edildiği ve çözüm arayışına gidildiği bir kamusal mekân olarak dikkat çekmektedir. Evsel mekânı temsil eden özel alan ise daha çok aile fertlerinin bir araya geldiği, komşularla çat kapı oturuşların gerçekleştirildiği bir günlük mekândır.

“Ev kadını zaten evde olan kadındır. Evde olan kadının işi gücü bellidir. Çalışmayan kadın yani. İş ortamı yok, amiri yok, mesai saati yok. Evin içindesin sürekli ev işi yapıyorsun kendini eve adıyorsun. O zaman günler de bizim için bir araya geliş vesilesi oluyor. Bu sayede insan görüyoruz. Birileriyle iki lafın belini kırıyoruz. En iyi yaptığımız şey de yemek yapmak olduğu için

birbirimize yemek yapıyoruz. Birbirimizi dinleyerek aslında birilerinin bizim hayatımızı önemsedğini hissetmek istiyoruz. Bir yandan da elimizde toplu bir harçlığımız olsun diye para topluyoruz. Ev kadını olduğumuz için elimizde bir harçlığımız olmuyor. Bu para bize kendi emeğimizmiş gibi geliyor bir parça bize iyi geliyor” (Gülnur G., 55 yaşında, 40 yıldır evli).

Görüşmeci burada, “evde olan kadın” ifadesi ile açıklamalarını devam ettirmiştir. Sürekli evin içinde olma ve kendini eve adamadan birkaç saatlik bir kaçış şeklinde düşünülebilecek günler de “evde olmaktan” kurtulup bir araya gelinecek ortamı ev kadınlarına sunmaktadır. Ev kadınının en iyi yaptığı şeyi yaparak diğerlerine bir değer alanı oluşturma isteği de birbirlerini dinledikleri, kendiliklerine önem atfedebildikleri, içeri ile oluşturulan bir dışarı alanla mümkün olmaktadır. Aynı zamanda günleri karşılayan para toplama etkinliği de bir emek bedeli olarak düşünülmekte, kısmen de olsa maddi beklentiye karşılık verilmesini sağlamaktadır.

“İşine odaklanan bir kadının sıkılmaya zamanı yoktur. Öyle iş yaptım temizlik yaptım diye sıkılıyorsan ev kadını olduğunu söyleme. Temizlikten yemekten kadın sıkılmaz. Gün dediğin işten temizlikten aynılıktan kaçmak da değil. Aynılık dediğiniz hayatı herkes bir şekilde yaşıyor, herkes bir şekilde aynı zaten. İnsanı sıkın bunlar değil. Kayınvalideydi, görümceydi, eltiydi, koca kaprisiydi bir ev kadını bunların hepsini çekmek zorunda olduğu için sıkılıyor daralıyor. Gün toplantıları da bir çeşit iç boşaltma gibi oluyor. Geliyorsun konuşuyorsun aman diyorsun hayatım kayınvalideden, görümceden, eltiden, kocadan ibaret değil ya. İyi geliyor yani. Yeni sıkıntılara göğüs germek için şarj oluyorsun. Pasta böreği de muhabbet etme vesilesi kılıyorsun. Bana göre ev kadını eşittir gün demektir bu yüzden.” (Ülkü Ü., 41 yaşında, 22 yıldır evli).

Görüşmecinin, “işine odaklanan bir kadın” şeklindeki tanımlaması dikkat çekmiştir. Bu bağlamda, “Ev kadını temizlik ve diğer işleri yapmaktan sıkılmayandır.” şeklindeki tanımlamayı çıkarmak mümkün olmaktadır. Herkesin bir şekilde aynı olduğunu aktararak genel kabulden ayrı düşünen Ülkü Ü. gün toplantılarını kayınvalide, elti, görümce ile yaşanan sorunları masaya yatırma, koca kaprisinden şikayetlerini dile getirme ve bu vesile ile bir iç dökme mekânı olarak düşünmektedir. Söz konusu hâllere bağlı olarak ev kadını, “günlere giderek içini döken kadındır” şeklindeki ifade kendisini göstermiştir.

“Ben ev kadını gibi değilim. Takı yapıp satıyorum elbise dikiyorum, hatta sosyal medyayı da aktif kullanıyorum. Oradaki takı sitelerini takip ediyorum, oradan yeni şeyler öğreniyorum. Bunlar boş boş oturan ev kadını olmamak için olması gereken şeyler. Günler de böyle bir şey. Ama hiçbir zaman burası

başkalarının zannettiği gibi birkaç kadının bir araya gelip dedikodu yaptığı bir yer değil. Biz kendi derdimizi konuşuyoruz, başkalarının derdini konuşmuyoruz ki.” (H.T., 55 yaşında, 36 yıldır evli).

Görüşmeci, “ev kadını gibi olmama” eylemine yönelik hâlleri takı yapıp satma, elbise dikme, sosyal medyayı aktif bir şekilde kullanma gibi hâllerle özdeşleştirmektedir. Böylelikle herkes için ortak bir kabul olan boş boş ev kadını olmamaktadır. Gün toplantıları da evde oturan, yemekten temizlikten başka bir dünyası olmayan bir kadın olmamak adına önemli bir sosyalleşme ortamı sunmaktadır. Başkalarının zannettiği gibi kadınların dedikodu vesilesi olmadığını ifade ederek de ötekilerin gözünde kabul gördüğünü varsaydığı yanlış bir davranışı temsil etmediğini göstermektedir.

Ev kadını tipinin belirlenmesinde üzerinde durulması gereken alternatif sosyalleşmelerden biri kahve içimlik oturulardır. Rutinlerden daralan ev kadınının günlük akışının bir kesitinden kırılarak gerçekleştirdiği bu oturular, genellikle ev civarındaki komşularla gerçekleştirilmektedir. Bu oturulardaki kahve içimini temsil eden kahvenin türü önem kazanan bir diğer unsurdur. Kahvenin türünün içeri ve dışarı mekân ile farklılık göstermesi ilgi uyandırmaktadır. Komşularla birlikte gerçekleştirilen oturular bu izlekte “kırk yıllık hatırı” temsil eden Türk kahvesi ile gerçekleştirilirken ev dışında gerçekleştirilen oturular kısa sürede ve sabır gerektirmeden hazırlanan nescafe ile gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda, ev içi oturular sabır ve kıymet etrafında anlam kazanırken ev dışı oturular can sıkıntısını giderecek pratik bir yol olarak düşünüldüğünde anlam kazanmaktadır⁴.

“Arkadaşlıklarımızı farklı insanlar görme isteğimize bağlı olarak sıkı tutuyoruz. Doğal olarak bizde de çat kapı dediğimiz komşuluk ilişkileri var. Bir canım sıkıldığında nefes almak istediğimde bir kahve içiyoruz ara vermiş oluyorum bu sayede. Bir saatinin olmaması ve plansız gelişmesi de ayrıca güzel. Zamanın her anında size vaktini ayıran insanlar olması bence bir şanstır” (Perihan S., 31 yaşında, 9 yıldır evli).

Çat kapı komşuluk ilişkilerinin önemli olduğunu düşünen görüşmeci, satsız ve plansız geliştirilen bir araya gelmenin ona kendisini değerli hissettirdiğini aktarmaktadır. Dolayısıyla kendisini kıymet üzerinden inşa eden ev kadını, hayatını arzu edilebilir hâle getiren kahve içimlik komşu oturuşunu önemli bir yere koyduğunu göstermiş olmaktadır.

⁴ Kahve türlerinin kadınların etkileşim biçimleri üzerindeki etkisinin saha araştırmasından çok sonraki süreçte sorgulama alanına girdiğini ifade etmek isterim. Bu anlamda, bu araştırma bugün yapılacak bir araştırma olsa idi, tek tek yaş gruplarının gerçekleştirdiği oturularda hangi tür kahveyi tercih ettiklerini sorardım. Bu soruya yönelik merakım, çok iyi kahve yapan birinin ifadeleri neticesinde oluştu. Türk kahvesinin sabır gerektiren ve karşısındakine kıymet atfeden bir içecek olması bu ifadeleri özetliyor. Diğer yandan nescafenin yapılışındaki çabukluk, aleladelik sabır ve kıymeti yeniden yorumlamamıza sebebiyet veriyor.

“Bana göre kahve içimlik oturular, komşuluk ilişkilerini sağlamlaştırıyor. Yani bunun baktığın zaman bunun bir zamanı yok. Bir gideyim bakayım falanca komşum ne yapıyor diyorsun çat kapı gidiyorsun, o seni içeri buyur ediyor hadi gel bir kahve içelim diyor. Böyle birdenbire geliyor. Birdenbire ortam kuruyorsun. Üstelik gittiğin kapı senin kapının dibinde. Bu şekilde evinden de uzaklaşmamış oluyorsun. Oturuyoruz, kahve içip kalkıyoruz. 15-20 dakika da olsa birbirimizi görüyoruz, iyi geliyor. Çalışan kadın zaten gün içinde bir sürü insanla uğraşüyor kafasını dinlemek istiyor. Tabi onlar bizim kadar sevmez böyle birdenbire olan şeyleri.” (Şule K., 40 yaşında, 20 yıldır evli).

Kahve içimlik oturuların kapı komşusu ve her an gerçekleştirilebilir olmasının avantajları üzerinden ifadelerde bulunan görüşmeci, evden uzaklaşmadan sosyalleşmenin bu etkinlikle mümkün olabildiğini aktarmaktadır. Ayrıca “çalışan kadının bir sürü insanla uğraşması, kafasını dinlemesi” isteğinin bu oturularını onlar için anlamsız kıldığı üzerinde durarak iki kadın tipi arasında bir ayırım gerçekleştirmektedir.

“Şimdilerde telefon arkadaşlıkların yakınlıkların samimiyetlerin yerini almış görünüyor ama ben yüz yüze kurduğum sohbetin yerini hiçbir şeyin tutmayacağını düşünüyorum. Yani bir kapı komşunla başka bir binada başka bir yerde yaşayan arkadaşın bir olur mu hiç. Tabii ki komşu daha yakındır. Hele kapı komşunsa çat kapı girip çıkman daha kolaydır. Benim komşuluk ilişkilerim de çok iyidir. O yönden sosyal bir kadını. Kahve oturmaları yaparız, meyve oturmaları yaparız, çay oturmaları yaparız, her oturmayı yaparız.” (Ayşe U., 55 yaşında, 35 yıldır evli).

Kapı komşusu ile kurulan ilişkinin uzaktaki arkadaşla bir olmadığını ifade eden görüşmeci, sosyal bir kadın olmanın bir boyutunu kahve içimlik oturular ile bağdaştırmaktadır. Kahve oturmalarının yanı sıra meyve ve çay oturmaları gibi birliktelik biçimleri üzerinde durarak da ev kadını için önemli olan şeyin ilişkiler boyutunda anlam kazandığını göstermiş olmaktadır.

“Yani komşularla ilişki kurmak biraz zor oluyor. Söz gelimi benim oturduğum binada genellikle yaşça büyük kadınlar oturuyor. Kiminle oturacaksın? Kiminle kahve içeceksin? Yani gittiğinde çay götür, bulaşık yıka derken orada da ev kadını modundasın. Ben bu yüzden dışarıda bir yerlerde arkadaşlarımla buluşmayı tercih ediyorum. Hatta arkadaşlarımla çoğu çalıştığı için çoğu zaman da buluşamıyorum. Tek başıma gidiyorum bir kafede oturuyorum nescafe, çay falan içip geliyorum. Bazen alışverişe çıkıyorum, bazen bir parka gidip tek başıma oturuyorum. Yani açıkçası benim için önemli olan dışarıda olmak. Bu dışarıda bir kafe de olur bir park da olur. Fark etmez.” (Zehra A., 28 yaşında, 5 yıldır evli).

Burada görüşmeci, diğer katılımcılardan farklı bir duruş sergilemektedir. Genç bir ev kadını olduğu için gittiği her yerde hizmet eden tarafta olması onu her yerde ev kadını modunda kılmaktadır. Bu yüzden görüşmeci, komşu oturuşlarından ziyade dışarıda arkadaşlarıyla gerçekleştirdiği kafe oturumlarını önemsemektedir. Tek başına bir kafede nescafe ve çay içtiğini aktaran görüşmeci, onun için önemli olan şeyin dışarıya olduğunu ifade ederek evsel mekânları tercih etmediğini göstermiş olmaktadır. Ayrıca çalışan arkadaşlarına yönelik bir vurguda bulunarak yalnız başına takıldığını, yalnızlığını kafe veya park gibi mekân tercihleri ile giderdiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla bahsi geçen sabır ve kıymet gerektirmeme hâlini kendi üzerinde işlevsel kılmaktadır.

Son olarak hayatı arzu edilebilir hâle getirecek alternatif sosyalleşme kurslar vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Halk eğitim merkezi tarzı kurslardan oluşan bu mekânlar, ev kadınının “sosyal bir kadın” olması noktasında belirleyici olmaktadır. “Sosyal bir kadın” boş boş oturan, ev işlerinden başka bir uğraşı olmayan bir kadın olmaktan kurtulup kendisine yeni bir uğraş edinebildiği yarı resmi mekânlarda eğitim görerek çalışan kadınlarla arasındaki farkı en aza indirmiş olmaktadır.

“Ben sosyal bir ev kadını olabilmek için elimden geleni yapıyorum. Mesela açık öğretimden üniversite okumaya çalışıyorum. İlâveten kendimi geliştirmek için spor kurslarına da gidiyorum. Her gün sporum ve havuzum vardır mesela. Eğitim kursu olarak da diksiyon ve İngilizce kursuna gidiyorum. Buralar bir ev kadınının hayatını olumlu yönde etkiliyor. Çünkü farklı insanları, farklı dünyaları farklı düşünceleri tanıyoruz buralarda. Ayriyeten örgü örmeyi sevdiğim için biçki dikiş kursuna gidiyorum. Kendimi hiçbir zaman sadece ev kadını olarak tanımlamam, yani senin anlayacağın sosyal bir ev kadınıyım ve tüm ev kadınlarının benim gibi olması gerektiğini düşünüyorum. Bu motive edici havadan faydalanmak bizim de hakkımız, düşüncelerim bu şekilde.” (Nuran N., 40 yaşında, 21 yıldır evli).

Farklı insanları, farklı dünyaları, farklı düşünceleri tanıma noktasında kursların ev kadınının hayatına bir anlam kattığını aktaran görüşmeci, “sadece ev kadını olarak tanımlanmamaya” yönelik yaklaşımı ile kursların onun hayatının neresinde durduğunu göstermektedir. Kurslara katılım sergileyerek sadece ev kadını olmanın aksine sosyal bir kadın olduğunu aktaran görüşmeci, tüm ev kadınlarının kendisi gibi olması gerektiğini düşünerek de aslında ideal bir ev kadını tanımlamasını kendi etkinlikleri etrafında toparlamış olmaktadır.

“Komek’ten sertifika alıp kendine dükkân açmış arkadaşlar tanıyorum. Bana sorarsan bu şekilde faaliyetlerin daha çok yapılması ve sayılarının artı-

rılması gerekiyor. Yani sadece bu bakımdan da değil. Gündelik işlerden başka şeyler yapabildiklerini ev kadınlarının kendilerine ispatlamak için güzel bir fırsat oluyor. Düşündüğüm zaman ev kadınlarına yeni bir dünya açıyorlar resimdi, müzikti, dildi, el örgüsüydü fark etmez. Önemli olan ev kadınlarının içinde keşfedilmemiş dünyalar olduğunu birilerinin fark etmesi ve bu dünyaları keşfetmesi, ev kadınının içinde harekete geçmeyi bekleyen aktif dünyayı harekete geçirmek.” (Esra A., 30 yaşında, 12 yıldır evli).

Ev kadınlarının içindeki keşfedilmemiş dünyayı birilerinin fark etmesine olanak sunan kurslar, gündelik şeylerin dışında bir şeye yatkın olan ev kadınlarının benlikleri nazarındaki kıymetlerini yeniden hatırlattığı için önem kazanmaktadır. Harekete geçmeyi bekleyen aktif dünyanın dışarı ile ortaya çıkması, hareketsiz bir alan olan ev vurgusunu da tekrar hatırlatmaktadır.

“Ben kurslara gitmeyi seviyorum. Hatta Konya’da aktif bir şekilde faaliyetler yürüten KOMEK kurslarında bulunmayı seviyorum ve zaman zaman da bu kurslara katılım sergiliyorum. Aynı zamanda halk eğitimin düzenlediği birkaç kursa da gittim. Oralarda çok değişik insanlar gördüm, güzel arkadaşlıklar edindim. Orada daha önce hiç tanışmadığımız insanlarla çok sıkı dostluklar kurduk. Hatta yakın çevremdeki birçok insan buralarda tanıştığım insanlardan oluşuyor desem yeridir. Yani benim için yeni bir hayat tecrübesi oluyor, insanlarla iletişime geçmek için yeni bir alternatif oluyor. Samimi bir ortamı oluyor genellikle. Bir yandan da sosyal faaliyetlerde bulunduğum için kendimi her şeyden *sıkılmış ev kadını* modundan kurtarabiliyorum. Ben halk eğitimde drama ve çocuk gelişimi kursuna gittim, örgü kursuna gittim, Arapça kursuna gittim. Oralarda benim kızlarımla yaşıt olan çocuklar bazen arkadaşım dediğim insanlar oluyor. Onları dinledikçe kendi kızlarımdaki farklılıkları sezebiliyorum. Bir insanın davranışını gözlemlemek ve onun davranışlarından hikâyeler çıkarabilmek çok güzel geliyor bana. Evin içinde bulunduğum zaman bunları yapamıyorum, evde durmak insanı köreltiyor. Mesela ben drama kursuna gittim, oğlumun etkinlik derslerine yardım ettim. Bu benim için çok büyük bir mutluluk. Evde oturarak bu dediklerimi yapamazdım.” (Kezban D., 50 yaşında, 32 yıldır evli).

Kezban D. nin ifadeleri, evsel rollere hareket katma bağlamında düşünüldüğünden ötürü önem kazanmıştır. Kursları insanlarla iletişime geçme noktasında yeni bir alternatif olarak düşünülen görüşmeci, böylelikle her şeyden sıkılmış ev kadını modundan kurtulmaktadır. Ayrıca katılım sergilediği kursların farklı yaş gruplarından olması, onun annelik rolü üzerinde olumlu bir etki uyandırmaktadır. Bu durum onun boş boş ev kadını olmak, sıkılan bir ev kadını olmak, asosyal bir ev kadını olmak gibi hâllerden kurtulup vazifelerini yerine getirmesi için bir motivasyon sağlamasına olanak sunmaktadır.

Sonuç

Gündelik hayatın sıradan eylemleri küçük ayrıntıları temsil ettiğinden ötürü çoğu zaman önemsiz görülmektedir. Fakat son zamanlarda bu sıradan eylemlerin oluşturduğu kültürel zeminin failerin her birinin zihniyeti üzerinde etkili olduğu kabul edilmektedir. Ev kadını toplumsal tipi de ilk bakışta böylesi bir etki uyandırmaktadır. Bu bağlamda yemek, ütü, temizlik vs. gibi evsel işler herkesin bildiği sıradan şeylerin içini doldurmaktadır. Bu işler esasında kadınlık vazifesi olarak aktarılan bir rol paylaşımıdır. Bu rol paylaşımı hem kadınların hem de erkeklerin günlük dünyasını kurduğu eylemlerin şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir. Bir başka ifade ile bu roller gündelik hayatın kültür kodlarının bir parçasını oluşturmaktadır. Bireyi aktif ve pasif⁵ kılan eylemlerle tanımladığımız kültür kodları, arada kalmış bir kadın tipi üzerinde belirleyicidir. Bu anlamda, pasif kılan eylemler üzerinden tanımlanan rollerin alanı ve sosyal imkânların sunduğu yeni rollerin alanı arasında kalan kadın tipi makalenin öznesi olan ev kadını temsil etmiştir. Dolayısıyla kadınlara yönelik kurgulanan eylemsel dünyanın oluşturduğu düşünsel boyut, gündelik hayatın zihniyeti hakkında bilgiler edinilmesine imkân sunmuştur.

Gündelik hayatın akışının, bireyi aktif ve pasif kılan eylemlerle okunması, ev kadınının eylem dünyası ile birlikte mümkün olmuştur. Pasif kılan eylemlerin tanımlanmasında “rutin” kavramı önem kazanmıştır. Rutin kavramı cinsiyet rollerinin kadınların gündelik hayatındaki etkisini anlatmak için kullanılmıştır. Bu bağlamda ev kadınlarının hayatını “aynı” kılan ev içi rutinler pasif kılan eylemleri temsil etmiştir. Ev kadınlarının sosyal imkânlarına yönelik yeni gündelik akış ise aktif kılan eylemleri temsil etmiştir. Aktif ve pasif kılan eylemlere bağlı olarak bir varlık evreni kuran ev kadınının kendisini çalışmayan kadın üzerinden tanımlaması dikkat çekmiştir. Bu izlekte çalışan kadın sosyal, aktif; bireylik bilincine erişmiş, böylelikle kendi ayakları üzerinde durmayı başarmış bir kadın olarak tanımlanmıştır. Çalışan kadının ötekisi olan çalışmayan kadın sosyal ve aktif olmayan; bireylik bilinci edinmemiş, böylelikle kendi ayakları üzerinde durmayı başaramamış kadın olarak tanımlanmıştır.

Anlatılanlar bağlamında ev kadını sorumluluklarını hem kabul hem de reddeden bir kadın olduğu için arada kalmış bir kadın tipidir. Annelik ve eş olma vazifesi üzere donatılan ev kadını evdeki yaşam düzeninin sorumluluğunu gönüllü bir şekilde kabullenirken bir yandan da bu sorumlulukların onun özgürlüğüne kısıtlamalar getirdiğini düşünmektedir. Aynı zamanda

⁵ Aktif ve pasif gibi tanımlamalar, şahsi bir tanımlama değildir. Bu bağlamda, söz konusu eylemi yönlendiren bu tanımlamalar araştırmanın imkân sunduğu sohbet ortamlarından elde edilen yorumlamalara ithafen kullanılmıştır.

içinde bulunduğu ikilemin onun hayatında bir zorunluluk olduğunu, her ne olursa olsun evdeki düzeni sağlama mecburiyeti taşıdığını düşünmektedir. Çalışan kadınlar ise söz konusu mecburiyetten kurtulmanın yolu olarak çalışma hayatını seçmektedir. Fakat bu sefer de ev ve iş arasındaki rutinler bir süre sonra onları bir başka zorunluğun içine atmaktadır. Ev rutinleri ve iş rutinleri bir araya geldiğinde hem eve tam olarak adapte olamayan hem de işe tam olarak uyum sağlayamayan bir ikilem kadınlar arasında görülmektedir. Dolayısıyla ev kadınları ve çalışan kadınlar arasındaki genel sıkıntı onlara dayatılan bir eylemsel dünyaya sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Bir başka ifade ile kadınlar özelinde belirginleşen çevre baskısı onların neyi istediklerini tam olarak bilmekte zorlanmasına sebebiyet vermektedir. Böylelikle herkes için doğal olan yemek yapma ve yine herkes için doğal olan çalışma eylemi bir kadın profili çizmeye yaradığında her iki durum da zorunlu birer gönüllük hâlini almaktadır.

Zorunlu bir gönüllülüğe sebebiyet veren en önemli unsur, karı-koca arasındaki çekişmeler ve ailelerdir. Bu bağlamda ev kadınları, “Bütün gün evdesin, ne iş yapıyorsun ki? Ben akşama kadar sizin için çalışıyorum.” gibi söylemlerden ötürü kendisini değersiz hissetmektedir. Çalışan kadınların burada edindiği avantaj ise, maddi ve manevi olarak kendisini güçlü hissettiğini düşünmesidir. Söz konusu durum, kadınlar arasında isteklerin bilinmezliğine yönelik bir mutsuzluğa sebebiyet vermektedir. Her kadının çalışmayarak ev kadını olmak zorunda olmadığı gibi her kadının da çalışmak zorunda olmadığı düşüncesinin toplumsal çevre–çalışan kadınlar, ev kadınları, aileler; kısaca “ben”ler ve “öteki”ler tarafından kabul edilmesi, söz konusu ikilemin yarattığı mutsuzluğu -belki- giderecektir.

Kaynakça

- Adorno, Teodor W., 2014, *Minima Moralia Sakatlanmış Yaşamdan Yansımalar*, Çev. Orhan Koçak ve Ahmet Doğukan, İstanbul: Metis Yayınları.
- Alver, Köksal, 2010, *Steril Hayatlar*, Ankara: Hece Yayınları.
- Alver, Köksal, 2013, *Mahalle/Mahallenin Toplumsal ve Mekânsal Portresi*, İstanbul: Hece Yayınları.
- Alver, Köksal, 2018, *Yerli Yerinde*, İstanbul: İz Yayınları.
- Aydemir, Mehmet Ali, 2016a, Sosyal Alanın Tipleştirilmesi: Toplumsal Tipler, *Toplumsal Tipler* (ed: Mehmet Ali Aydemir) İstanbul: Açılım Kitap.
- Aydemir, Mehmet Ali, 2016b, Süslü: Yeni Dünyanın Tematik İnsanı, *Toplumsal Tipler* (ed: Mehmet Ali Aydemir) İstanbul: Açılım Kitap.

- Babal, Aslan, 1974, Kessel'de Harikalar Yaratan Kadın, *Kadın (1068)* İstanbul.
- Bele, Tansu, 1997, Orhan Pamuk'un Cumhuriyet Kadınına Bakışı ve Sessiz Ev, *Kadınların Gündemi* (ed: Necla Arat) İstanbul: Say Yayınları.
- Berger, Arthur, A., 2012, *Kültür Eleştirisi* Kültürel Kavramlara Giriş (Özgür Emir, Çev.) İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Berktaş, Fatmagül, 1996, İslam'ın Hiyerarşiye Dayalı Eşitlik Söylemi, *Kadın Gerçeklikleri*, (ed: Necla Arat) İstanbul: Say Yayınları.
- Berktaş, Fatmagül, 1997, Tanımlanması Serbest Bir Nesne: Kadın, *Kadınların Gündemi*, (ed: Necla Arat) İstanbul: Say Yayınları.
- Botton, Alain de, 2010, *Statü Endişesi*, Çev. Ahu Sıla Bayer, İstanbul: Sel Yayınları.
- Bora, Aksu, 1998, Kamusal Alan- Özel Alan: Mahrumiyet-Özgürleşme İkileminin Ötesi, *20.Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı Bildirileri*, (ed: Oya Çitçi) Ankara: TODAİE Yayınları.
- Can, İslam, 2013, Tarih, Toplum ve Kültür Bağlamında Aile ve Kadın, *Sistemik Aile Sosyolojisi* (ed: Mustafa Aydın) Konya: Çizgi Kitabevi.
- Connel, R.W., 1987, *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*, Çev. Cem Soydemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çaha, Ömer, 1999, *Sivil Toplum, Aydınlar ve Demokrasi*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Çaha, Ömer, 2012, *Aşkın Devletten Sivil Topluma*, Ankara: Orion.
- Demir, Ömer ve Acar, Mustafa, 2005, *Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Bilimler Sözlüğü*, İstanbul: Adres Yayınları.
- Dikeçligil, Beylü, F., 2017, *Ontolojiyi Hatırlamak Sosyolojide Yöntem Sorunu*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Donovan, Josephine, 1997, *Feminist Teori: Amerikan Feminizminin Entelektüel Gelenekleri*, Çev. Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek ve Fevziye Sayılan, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dökmen, Zehra, Y. (2009). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gasset, Ortega Y., 2017, *İnsan ve Herkes*, Çev. Neyyire Gül Işık, İstanbul: Metis Yayınları.
- Goffman, Erving, 2017, *Etkileşim Ritüelleri Yüz Yüze Davranış Üzerine Denemeler*, Çev. Adem Bölükbaşı, Ankara: Heretik Yayınları
- Güvenç, Bozkurt, 2011, *İnsan ve Kültür*, İstanbul: Boyut Yayınları.
- Kırkpınar, Leyla, 1998, Türkiye'de Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler* (ed: Ayşe Berktaş Hacimirzaoğlu) İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

- Luckman, Thomas ve Berger, L. Peter, 2018, *Gerçekliğin Sosyal İnşası Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*, Çev. Vefa Saygın Öğütte, Ankara: Atıf Yayınları.
- Metin, Abdullah, 2011, Kimliğin Toplumsal İnşası ve Geleneksel Kadın Kimliğinin Aktarımı, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2(1): ss.74-92 Erişim Adresi: file://C:/Users /fadime/Downloads/Documetns/acarindex-1423874346.pdf.
- Özgüç, Nazmiye, 1998, *Kadınların Coğrafyası*, İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Özyurt, Faik S., 1974, Nasıl Olmalı ve Ne Yapmalıyız? *Kadın (1066)* İstanbul.
- Sarıer, Burcu, 2010, *Kadın-Erken Eşitliği Bağlamında Bağımsız Bir Kamu Denetim Kurumu: Ombud(sman)*, Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara: Afşaroğlu Matbaa.
- Simmel, Georg, 2015, *Duyuların Sosyolojisi, Bireysellik ve Kültür*, Çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis Yayınları.
- Sözen, Edibe, 1999, *Demir Kafesten Plastiğe Kimliklerimiz Sekülerleşme Sürecinde Kimliklerin İnşası*, İstanbul: Birey Yayınları.
- Tekin, Mustafa, 2014, *Sekülerleşme Bağlamında Aile ve Kadın, Aile Sosyolojisi Yazıları* (ed: Mustafa Aydın) İstanbul: Açılım Kitap.
- Touraine, Alain, 2000, *Eşitliklerimiz ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek Miyiz?* Çev. Olcay Kunal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ulutaş, Ejder, 2016, *Kanaat Önderi, Toplumsal Tipler* (ed: Mehmet Ali Aydemir) İstanbul: Açılım Kitap.
- Weeks, Katty, 2014, *Çalışma Sorunu Feminizm, Marksizm, Çalışma Karşıtı Politika ve Çalışma Sonrası Tahayyüller* (Tamer Tosun, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Woolf, Virginia, 2004, *Kadının Toplumsal İşlevi*, Çev. Erol Esençay, İstanbul: Gün Yayınları.